

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

PL
PB
7044

Overdrach
mit de Keye Fries
dl. I.

m

Mr. F. Binkes,
Regter te Leeuwarden,
De Volkplantingen der Frieren
in Zwitterland
en elders.

1830.

mit de Keye Fries, 2 dl.

50910

PROV. BIBL. FRIESLAND

0230 5473

OVER EENE
NEDERZÉTTING OF VOLKPLANTING
DER
FRIESEN
IN
ZWITSERLAND,
BENEVENS
EENIGE AANMERKINGEN
OVER
DEN TOCHT DER FRIESEN
NAAR
R O M È.

Er zijn twee soorten van menschen, die voor de beoefening der geschiedenis allernadeeligst zijn: ik bedoel de *lichtgeloovigen* en de *ongeloovigen*. De eerste disschen ons, zonder eenige schifting, alles op, wat zij vinden, rijp en groen, waarschijnlijk en onwaarschijnlijk; de andere, daarentegen, verwerpen alles, wat hun, in den eersten opslag, van geschiedkundige zekerheid schijnt ontbloot, en snijden dit alles weg met hun zoogenoemd kritisch snoeimes, dat dikwijls zeer stomp is, of zeer onhandig door hen gebezigd wordt, zoodat zij menig vruchtbaar twijgjen mede wegsnoeijen. Wij behoeven niet lang verlegen te staan, om een and-

I.

I

woord te vinden op de vraag: Wie van de beide soorten is wel de nadeeligste? Zonder twijfel die der ongeloofigen. De lichtgeloovige laat ons wel eenen verwarden klomp, eene wonderlijk dooreen gesmetene rommelzoó achter; doch daardoor hebben wij toch iets; onder al dat kaf zijn mogelijk nog wel eenige goede korrelen koorns, en onder al die prullen nog wel het een of ander, dat zeer veel waarde heeft, ten minste nog bruikbaar is. Doch de ongeloofige laat ons, na alles uit den weg te hebben geruimd en vernield, niets anders na, dan zijn koud *ik geloof het niet*. — Er zijn zeker weinig geschiedenissen, die zoo veel door die twee soorten van menschen geleden hebben, als de oude Friesche.

Alle oude geschiedenissen der volken zijn in een dichterlijk gewaad gehuld. Ieder volk bezong in dichterlijke beelden zijnen oorsprong en den lof zijner helden. Die zangen waren vol stoute beelden, vol vreemde en wonderdadige gebeurtenissen: want de woeste en wilde, maar vrije verbeeldingskracht, niet geboeid door de regelen der kunst, tobde als het woest bruischende meer. Die zangen, niet aan het papier betrouwd, leefden voort in den mond des volks, soms verbeterd, soms bedorven, soms verkort, soms uitgebreid; maar het oorspronkelijke denkbeeld, de wezenlijke overlevering, bleef behouden. Zoo plantten die overleveringen, in beeldspraak gehuld, zich, van geslacht tot geslacht, eeuwen lang voort, tot dat zij eindelijk vervielen in de handen van chroniëkschrijvende monnikken, die wel de ongeschiktste wezens waren, om ze te begrijpen. Deze maakten van alles, wat dichter-

lijke inkleeding was, wondervolle geschiedenissen, die zij weder vervormden en inkleedden naar hunne eigene begrippen, daarin vlechtende, wat zij van de geschiedenis, veelal zeer gebrekkig, wisten. Uit de vermenging dier volksoverleveringen, die altijd een dichterlijk waas hebben, met verkeerde monnikenwijsheid, zijn die ongeloofelijke gebeurtenissen ontstaan, welke wij in de chronijken aantreffen. Van daar die gruwelijke zonden tegen aardrijks- en tijdrekenkunde, waardoor zij hunne helden laten trekken in landen, die toen nog niet bekend waren, of in betrekking brengen met menschen, die eerst eeuwen later geleefd hebben. Doch men moet dit niet zoo kwalijk nemen: hunne hulpmiddelen waren zeer gebrekkig, zij hadden de geschiedenis niet op eenen *Tijdstroom* voor zich liggen. Ik reken, dat wij hun altijd nog dankbaarheid verschuldigd zijn: want zonder hunnen belangloozen ijver ware veel meer verloren gegaan.

Het is echter te bejammeren, dat in dit gewest, waarin zeker heldendichten bestaan hebben: want waar helden zijn, onder woeste en krijgszuchtige volken, zijn ook heldendichten; hierdoor versta ik echter niet, wat men thands, volgens kunstregelen, door een heldendicht verstaat: — het is te bejammeren, herhaal ik, dat die heldendichten niet in betere handen zijn gevallen ter omarbeiding, zoo als in *Duitschland*, waar ongetwijfeld voor menig dichtstuk der middeneeuwen eene oude overlevering heeft gediend. Wie erkent niet, bij voorbeeld, in het *Lied der Nibelungen* eene veel oudere bron, die mogelijk tot den oud-Germaanschen tijd opklimt? Moeten wij dan het oorspronkelijke stuk

*

ontberen, wij kunnen ons daarvoor schadeloos gesteld achten, dat het zulk eenen voortreffelijken omwerker gevonden heeft, waarom wij hem gaarne de verwarring van tijden en zeden vergeven. — *Friesland* heeft, zoo ver wij uit het bestaande kunnen oordeelen, het geluk niet gehad, dat zijne aloude overleveringen in zulke waardige handen vielen. Ach neen! zij vielen in handen van eenen OCKO SCARLENSIS, JOHANNES VLIETARP, CORNELIS KEMP, ANDREAS CORNELIUS en anderen. Deze waren blijkbaar de menschen niet, geschikt om deze stof te bewerken. — Het is geenszins mijn oogmerk, de waarde dier Schrijvers te onderzoeken, of te verdedigen. Ik erken, dat er veel fabelachtigs en onwaarschijnelijks, ja zelfs ongeloofbaars, in is: want wie zal het gelooven, dat, bij voorbeeld, DIOCARUS SEGON in dienst van KAERL BRABON, Hertog van *Braband*, in het 4de jaar na CHRISTUS geboorte, geweest, en door dezen Ridder geslagen is? — Evenwel acht ik het oordeel, door VOSSIUS, EMMIUS en zijne napraters, en onlangs door den Heer DE WIND*, over SCARLENSIS en anderen geveld, te gestreng. EMMIUS zelf, die zoo hevig tegen OCKO uitvaart, heeft hem evenwel, op meer dan eene plaats, gebruikt, en ik zou bijna durven zeggen soms uitgeschreven, zonder hem te noemen. Wie zal LIVIUS, of DIONYSIUS van *Halicarnasse*, een dwaas of een razende noemen, omdat zij ons de oudste geschiedenis van *Rome*, die even vol onwaarschijnelijkheden en tijdrekenkundige missla-

---

* *Bibl. d. Ned. geschiedschr.*, I d., 1 st., Inl., bl. 9 en vv., 2 st., bl. 225 en vv.

gen is als de Friesche, uit oude dichterlijke overleveringen hebben medegedeeld?

Een der hoofdbewijzen dier onvoorwaardelijke verwerperen is, dat men bij de Romeinsche en Grieksche Schrijveren niets van dit alles vermeld vindt*. Deze redenering zou ik ten volle aannemen, indien men vooraf beweze, dat de Romeinsche en Grieksche Schrijveren alles geweten en beschreven hebben. Hoe weinig waren toch de Romeinen met *Duitschland*, en vooral met *Friesland*, bekend? Zij kenden eigenlijk de Rijnvolken, maar hooger op in het Noorden was hunne kennis gering. Daarenboven zijn zij te kort in *Friesland* meester geweest, om deszelfs geschiedenis te leeren kennen, waartoe zij zeker ook den tijd van hun verblijf niet zullen benuttigd hebben, daar hun oogmerk alleen overheeren en plonderen was, en dan bestaat er wezenlijk weinig mededeeling tusschen de volken. Ook, al hebben zij er meer kennis van gedragen, dan wij met waarschijnlijkheid kunnen vooronderstellen, dan nog is er geen een Griek of Romein, die er zich opzettelijk toe gezet heeft, om eene geschiedenis van *Duitschland* te schrijven: zij be-

---

* Dat men dit bewijsmiddel vroeger als alles afdoende beschouwde, laat zich begrijpen; maar dat men zich er thands, zoo als, onder anderen, de Heer DE WIND, t. a. p., bl. 12 en elders, op beroept, moet verwondering baren, wanneer men in aanmerking neemt, hoezeer de kennis der oude Duitse geschiedenis en oudheden in deze eeuw, vooral in *Duitschland*, (want in dit opzicht zijn wij verre ten achteren) voortgangen heeft gemaakt, die deze wetenschap op een geheel ander standpunt hebben gebracht.

schreven alleen de lotgevallen der Romeinen in *Germanië*, en alles, wat daar buiten lag, was voor hen vreemd. — Dit stilzwijgen bewijst dus niets; doch daar het mijn tegenwoordig oogmerk niet is, dieper in dit onderwerp in te dringen, zal ik het bij dit weinige laten berusten, en liever mijn voorgesteld doel naderen.

Onder de punten onzer oude Friesche geschiedenis, die mogelijk wel te gemakkelijk geloofd, maar ook zeker te lichtvaardig verworpen zijn, behooren de tochten en volkplantingen der oude Friesen. De waarschijnlijk al te lichtgeloovige, en daardoor veellicht dikwerf bedrogene, *SUFFRIDUS PETRI* maakt meermalen van die volkplantingen gewag, en heeft er zelfs een opzettelijk werk* over geschreven, hetwelk echter nimmer in druk is verschenen. Hij vermeldt volkplantingen bij de Juten, Anglen, in *Schotland*, in *Hessen*, in *Zwitserland*, en in eene menigte andere staten, te veel om te vermelden; zelfs doet hij de Friesen zich in *Abyssinië* nederzetten. Hierover heeft zijn groote tegenstander *EMMIUS* hem dan ook hard aangevallen. Zoo

---

* *De coloniis*. Ofschoon de Hoogleeraar *DE WAL*, *or. de Fris. Ict., Annot.*, p. 60 sq., eene uitvoerige lijst geeft van de onuitgegevene geschiedkundige geschriften van *PETRI*, wordt dit werk er evenwel niet vermeld. — *EMMIUS*, *apol. refut.*, p. 37: *De Frisiorum coloniis scripsisse se commentarios peculiare profitetur SUFFRIDUS — qui commentarii si quando exituri in lucem sunt FURNERII studio, caet.* — *HAMCONIUS*, *de Fris. ill.*, beroept zich ook meermalen op dit werkjen. *SUFFRIDUS* zegt zelf: *Qua de re in coloniis Frisiorum planius dicitur simus, de or. et ant. Fris.*, lib. 1, cap. 16, p. 228.

„wij,” zegt hij, „aan hetgene *SUFFRIDUS* van de volkplantingen der Friesen vermeld heeft, geloof wilden slaan, zouden wij niet alleen de geloofwaardigste Schrijvers als valsch verdoemen, maar ons zelve in de ongerijmdste dwaasheden storten;” en elders: „Wanneer eenmaal zijn werk over de volkplantingen het licht zal zien, zal blijken, hoe veel de goede Schrijver zich veroorloofd heeft in het verdichten van diergelijke vertelseltjes*.” — Met al den eerbied, dien ik voor de bekwaamheid, en het ontzag, dat ik voor den roem van *EMMIUS* heb, beschouw ik evenwel diergelijke wederleggingen niet anders, dan als machtspreuken, die volstrekt niets bewijzen. Wil men iemand van verdichting en van valschheid beschuldigen, dan dient men dit met onwederlegbare bewijzen te staven. — Alhoewel het kan zijn, dat de Friesen niet zoo vele volkplantingen of nederzettingen hebben gehad, alhoewel het wel niet zal kunnen bewezen worden, dat zij juist in de door *PETRI* opgegevene landen zich hebben gevestigd, is het echter niet onmogelijk, zelfs niet onwaarschijnlijk, dat de Friesen in oude tijden, bij grooten getale, uit hun land getrokken zijn, en zich elders hebben nedergezet. Hierin ligt niets, dat in strijd is met de geschiedenis en met de zeden en gewoonten der oude Duitsche volken, en had *EMMIUS* hieraan gedacht, hij zou niet zoo lichtvaardig zijn oordeel hebben geveld. Al die volkplantingen op te zoeken, is niet wel mogelijk, en daar wij het werk van *SUFFRIDUS PETRI* niet bezitten, kunnen

---

* L. s. c., p. 30 en 37.

wij niet wel beslissen, of hij zijne verhalen uit geloofwaardige bronnen heeft geput. Er is evenwel eene onder die overleveringen van volkplantingen, die *EMMIUS verdichte vertellingen* noemt, waaromtrent wij meerdere zekerheid hebben, en die, van het waas der verdrinking ontdaan, meer in de rij der waarschijnlijke gebeurtenissen treedt.

Er schijnt hier welcer in *Friesland* eene overlevering te hebben bestaan, dat eenige Friësen naar *Zwitserland* getogen zijn, en zich daar met der woon hebben nedergezet. Sommige chronijkschrijvers vermelden haar, hoewel, zoo als het altijd met oude overleveringen het geval is, met verschillen in tijd en in omstandigheden.

Een ongenoemde chronijkschrijver zegt*, dat na het innemen van *Rome* door *KAREL den Grooten*

---

* *Tractaet, tracterende van de heerkomst der Vriesen ende haer vrijheit, voorgadert wt voelen loflijcken cronijcken en hystorien*, bl. 10, HS.: (na het innemen van *Rome*) » die hoop dusser Vriesen met *SANCTUS MAGNUS* » in *Vrieslant*, die ander hoop, die in *Vrieslant* niet veel » hadden gelaten, wolden in *Italien* ende *Lombardijen* blijven met der woninge; maer tegen hem vergaderden menichgerley volck, om hoer daar wt tho verdrijven, ende quemen bij nacht, treckende up die Vriesen, ende verslogense wt haren leger, unde sloegense bijna alle doot, die wijven ende die kinderen, und al dat se gevenckelijck kregen sloegense doot, und hongense aan bomen. Die selve Vriesen, die wt den slach wt quemen, woonden een wijle in bergen ende dalen, ende daarna nemen sij *Zwitserland* in, daar se sick nedersloegen, ende sij timmerden huisen, ende bleven daar mit der woninge; ende aldus sindt die *Switzers* wt die Vriesen gesproten, welck men in den olden cronijcken klaarlijk vindet.”

een deel Friesen met SANCTUS MAGNUS weder huiswaarts keerde, doch dat een ander deel, die in *Friesland* niet veel hadden achtergelaten, zich in *Lombardije* wilde vestigen; de inwoners evenwel, hiermede niet tevreden, overvielen de Friesen, en sloegen bijna allen, zoo wel vrouwen en kinderen als mannen, dood, terwijl zij de gevangenen aan boomen ophingen. Het overschot, dat den slag ontkomen was, woonde eenigen tijd in bergen en dalen, en nam daarna *Zwitserland* in. Daar bouwden de Friesen huizen, en bleven daar wonen, » ende aldus sindt die Switzers wt die Vriesen » gesproten, welck men in den olden cronijcken » klaarlijk vindt.”

Eenigzins anders verhaalt EGGERIC BENINGA *, dat namelijk in het jaar 741 de Friesen, nadat zij KAREL MARTEL tegen de Saracenen geholpen, en hunnen aanvoerder POPPO, een der BENINGAMANS, voor *Tours* verloren hadden, door Keizer LEO, die nu geen krijgsvolk meer noodig had, afgedankt werden; dat het grootste gedeelte, *vrije gezellen* zijnde, gekomen is in een vlak land in het gebergte, dat *Friesland* niet zeer ongelijk was; dat de Friesen zich daar metter woon hebben nedergezet, en met vrouwen uit naburige landen gehuwd zijn; dat echter de naburen, ziende, dat de Friesen niet voornemens waren weder te vertrekken, hen beoorloogd hebben; dat de Friesen zich eenen Overste verkozen hebben, SWITBERT genoemd, waarvan zij zelve en het land den naam ontleenden. Voegende BENINGA er bij: » De Switzer chronicken klaarlijk

---

* *Hist. v. Oostfr.*, bl. 58, in *MATTH. an.*, t. IV.

„spoeren und vormercken, dat de Switzer uth den
 „Freesen her gespraeten, und sinnen noch de
 „Freesen bij se leef und wehrt gehalten.”

Volgens JANCKO DOUWAMA * hadden eenige Frie-
 sen, die te huis niet veel te verzuimen hadden, van
 den Keizer: (denkelijk KAREL) verzocht een *oert
 landes*, liggende in de gebergten. Nadat de Kei-
 zer dit had toegestaan, hadden zij zich daar neder
 gezet in eene plaats genoemd *Zwijtz*; daar vermen-
 nigvuldigden zij zich zeer, en werden naar die plaats
 Zwitzers genoemd. — Evenwel houdt JANCKO dit
 verhaal niet anders *dan foer boeseling*: want hij
 had opzettelijk daarover de Zwitzersche chronijken
 nagelezen, doch van dit gansche geval geene mel-
 ding gevonden, terwijl integendeel de Zwitzers zich
 afkomstig rekenen uit *Pannonië* †.

Dit is hetgeen ik nopens dezen tocht in de oude
 chronijken gevonden heb. OCKO VAN SCARL maakt
 er, zoo ver ik weet, geen gewag van; deze overle-
 vering is hem waarschijnlijk onbekend geweest:
 want ik ben niet vreemd van het denkbeeld, dat
 niet overal dezelfde sagen gegolden hebben, en dat
 men veellicht in het noordelijk gedeelte en in *Oost-
 Friesland* geheel andere gehad heeft, dan wel in
 het zuidelijk gedeelte, welks overleveringen weder-
 insgelijks in het noorden minder bekend waren.
 Daarom moet men, mijns oordeels, bij het lezen
 dier oude verhalen vooral oplettend zijn op de
 woonplaats des Schrijvers. Doch dit onderwerp

---

* *Boeck d. partijen*, bl. 52.

† Wij zullen echter later zien, dat BENINGA hier
 meer gelijk heeft, dan DOUWAMA.

verder uit te breiden, verbiedt mijn tegenwoordig bestek.

Uit de medegedeelde plaatsen blijkt ten duidelijkste, dat het verhaal dier volkplanting geen verdichtsel van SUFFRIDUS PETRI is, zoo als EMMRUS hem verwijt: want hoe konden dan DOUWAMA en BENINGA er gewag van gemaakt hebben? PETRI zegt ook niet duidelijk, dat de Zwitsers eene volkplanting der Friesen zijn, maar dat de Suitenses en Helvetones, door oude nabuurschap en wederzijdsche verwantschap aan de Friesen verbonden, die Sueven zijn, die thans Suiters en Helvetiërs genoemd worden; doch dat later een groot deel der Friesen, van den Romeinschen tocht terug keerende, niet verder voort wilde gaan, zeggende, dat zij zich hier, namelijk in *Zwitserland*, bij de hunnen bevonden, en in hun vaderland waren; waarover hij belooft in zijn boek *de coloniis* breedvoeriger te zullen handelen*. Dit boek der wereld niet medegedeeld zijnde, weten wij niet, wat hij ons daar breedvoeriger verteld heeft; maar te oordeelen naar hetgene HAMCONIUS, die dit werk hier veel schijnt te hebben geraadpleegd, en er zich meermalen op beroept, ons mededeelt, geloof ik niet, dat wij er veel aan verliezen. — HAMCONIUS † schijnt, voor zoo ver men uit zijne duistere verzen begrijpen kan, te stellen, dat de Friesen met de Kimbren en Teutonen naar *Italië* getrokken zijn, 111 jaren voor onze tijdrekening; dat zij halver weg tusschen

---

* *De antiq. et orig. Fris.*, lib. I, cap. 16, p. m. 227.

† *Frisia, s. de vir. Fris. illustr.*, p. 36, 70 vsq.; p. 72 rto., 86 vsq., 102 vsq.

Friesland en *Rome* gekomen zijnde, zich gelegerd hebben op eene plaats, welke zij in het Friesch *to hæle wey* noemden, waarvan, let wel, *Helvetia* zijnen naam zou hebben ontvangen. Nadat dit leger door *MARIUS* geslagen was, zijn de overgeblevene Friesen naar dat *Hæle wey* teruggekeerd, en hebben zich daar nedergezet. Toen *MAGNUS FORTEMAN* in 802 uit *Italië* terug keerde, trok hij ook door *Zwitserland*, en vond daar nog de oude Friesen. Dit verwekte eene groote vreugde! Hij deelde hun den voorrechtsbrief van Keizer *KAREL* mede; doch de naam schijnt hem niet bevallen te hebben: want hij veranderde *Helvetia* in *Su-ryk*, dat is zuidrijk, omdat *Zwitserland* ten zuiden van *Friesland* ligt. De vrijheid der Friesen is daar ongekrenkt gebleven, doch in den naam is slechts eene letter veranderd, want men noemt ze thands *Grisones*. — Doch wij zullen ons met die etymologische beuzelarijen van *PETRI* of *HAMCONIUS* niet langer bezig houden, als weinig aandacht waardig, maar liever trachten te onderzoeken, of er eenige grond bestaat, om deze sage of overlevering als waar, ten minste als waarschijnlijk, aan te nemen. Vooraf merk ik evenwel nog aan, dat diergelijke overlevering ook in *Zweden* bestaan heeft.

Volgens deze zouden *GETRIK* en *HALFDAN*, zonen van *ERIK*, het rijk der *Gothen* en *Zweden* onder zich verdeeld hebben; doch de laatste deed afkondigen, dat al, wie genegen was in vreemde landen krijg te voeren, hem tot aanvoerder zoude bekomen. Velen gaven dezer uitnoodiging gehoor. Hij begaf zich naar *Pommeren*, hetwelk hij oververde. Hier het leger in drie deelen verdeeld

zijnde, kwam een deel, na het doortrekken van verscheidene landen, aan de *Alpen*; dit zette zich daar neder en van daar ontstond de naam van Zwitsers. Dit zou gebeurd zijn in het 72ste jaar na CHRISTUS geboorte. — De Zweedsche Koningen GUSTAAF *de eerste* en GUSTAAF ADOLF hebben ook die Zweedsche afkomst der Zwitsers erkend*.

Zoo zien wij de Zweden en Friesen elkander de eer betwisten van aan de helden des Zwitserschen bondgenootschaps den oorsprong te hebben gegeven. Op zich zelve beteekenen die overleveringen niets, en kunnen als loutere pralerij beschouwd worden, zoo zij niet van elders ondersteund en bevestigd worden; en dat dit hier het geval is, zal ik trachten aan te toonen.

Ofschoon BENINGA en anderen zeggen, het in de Zwitsersche chronijken gelezen te hebben, moeten wij ons toch ook hier weder met overleveringen tevreden stellen, daar *Zwitserland* zeer arm schijnt in oude geschiedkundige gedenkstukken, waarvan de meeste niet ouder zijn, dan uit de 15de eeuw. Doch waar twee overleveringen van twee ver van elkander verwijderde volken te samen treffen, begint toch eene groote mate van waarschijnlijkheid te ontstaan.

SCHILLER doet, in zijn voortreffelijk treurspel *WILLEM TELL* †, STAUFFACHER, op de vraag van WINKELRIED, of het waar is, wat oude liederen verhalen, dat de Zwitsers uit verre landen gekomen zijn, zeggen:

---

* Zie WIRSEN, in *diss.*, mox cit., p. 1 sqq.

† 2ter Aufz., 2te Scene.

Höret , was die alten Hirten sich erzählen.

Es war ein grosses Volk , hinten im Lande
 Nach Mitternacht , das litt von schwerer Theurung.
 In dieser Noth beschloss die Landsgemeinde ,
 Dass je der zehnte Bürger nach dem Loos
 Der Väter Land verlasse. — Das geschah !
 Und zogen aus , wehklagend , Männer und Weiber ,
 Ein grosser Heerzug , nach der Mittagsonne ,
 Mit dem Schwert sich schlagend durch das deutsche Land ,
 Bis an das Hochland dieser Waldgebirge ;
 Und eher nicht ermüdete der Zug ,
 Bis dass sie kamen in das wilde Thal ,
 Wo jetzt die *Muotta* zwischen Wiesen rinnt. —

— — — — —
 — — — — — Da besahen sie das Land
 Sich näher , und gewahrten schöne Fülle
 Des Holzes , und entdeckten gute Brunnen ,
 Und meinten sich im lieben Vaterland
 Zu finden. — Da beschlossen sie zu bleiben ,
 Erbauten den alten Flecken *Schwytz* ,
 Und hatten manchen sauren Tag , den Wald
 Mit weitverschlungnen Wurzeln auszurotten.

Dit is geen dichterlijk versiersel , maar eene wezenlijke , bij de Zwitsers bestaande , overlevering ; alleen verzwijgt de Dichter den naam van het oorspronkelijke volk.

De inwoners van *Hasli* , *Oberhasli* , of *Hasli* in *Weytsland* , een volk , van alle kanten door bergen omringd , en , als het ware , van de overige wereld afgescheiden , gelooven , dat zij van Zweedschen oorsprong zijn. De bewoners van de *Schwytz* gelooven hetzelfde , dat zij namelijk van de Zweden en Friesen afstammen , die zich na langdurige omzwervingen in de *Alpen* hebben nedergezet. En

die overlevering bestaat nog ten huidigen dage. „Zelfs in de geschiedenis van *Helvetië*,” zegt de Heer MICHELSEN *, „leest de volkssage, dat de vrije mannen van de *Schwytz*, die de grondleggeren des eeuwigen Bondgenootschaps geworden zijn, van de Friesche kusten in het gebergte zijn verhuisd, en het is onloochenbaar, dat het verhaal van de aanleiding tot, en de wijze van de verhuizing geheel en al op *Friesland* past.” Hij haalt ten bewijze aan des beroemden geschiedschrijvers JOHAN VON MULLER's werk, *Geschichte der Schweiz. Eidgenossenschaft*. Doch daar ik dit werk niet bezit, en ook nog niet machtig heb kunnen worden, kan ik niet zeggen, wat VON MULLER breeder daaromtrent vermeldt; doch belangrijke bijdragen, die dit gemis eenigzins vergoeden, heb ik gevonden in eene dissertatie *de colonia Succorum in Helvetiam deducta*, door AXEL EMILIUS WIRSEN, *Lib. Baro Smolandus*, te *Upsal* verdedigd den 14 December 1827. Als Zweed bepaalt hij zich natuurlijk tot zijne landslieden, en tracht alles, bij uitsluiting, op *Zweden* toe te passen. Maar in weêrwil dezer eenzijdigheid, en het weinig vermelden van der Friesen naam, zijn er toch vele werken in dit werkjen, die ook voor onze overlevering niet onbelangrijk zijn; vooral dienen hiertoe twee stukken, die ons de sage, zoo als zij bij de Zwitsers bestaat, zeer naauwkeurig en getrouw voorstellen, en door hem achter de dissertatie in druk zijn medegedeeld. Het zijn deze stukken vooral, waarop ik heb vermeend uwe aandacht opmerk-

---

* *Nordfriesland im Mittelalter*, (*Schlesw.* 1828) S. 34.

saam te moeten maken. Ofschoon zij tot geene hooge oudheid opklimmen, stellen zij ons, mijns oordeels, de sage, zoo als die in den mond des volks leeft, natuurlijk en naar waarheid voor.

Het eerste is een uittreksel uit een zich in *Oberhasle* bevindend pergament HS. van het jaar 1534, voerende den titel *von den Gesatzten, so do zemal wass in den Schwedyen und Friesen*. Het tweede is getiteld *das Ostfriesenlied der Ober-Hasler*, volgens een afschrift van den Hoogleeraar WYSS, te *Bern*, vervaardigd naar een HS. van een' landman, en vergeleken met eene gedrukte uitgave. Dit lied bevat 77 strophen, ieder van zes regelen, zonder eenige dichterlijke waarde, en in plat Duitsch der 16de eeuw geschreven. De maker is, even als die van het eerste stuk, onbekend, doch de overlevering noemt zekeren RINGWALDT, Pastoor te *Meyzingen*, omtrent het jaar 1550. Ik zal den korten inhoud dezer beide stukken, omdat zij weinig met elkander strijdigs hebben, zijnde het laatste echter uitvoeriger, en om niet in herhalingen te vallen, te gelijk en ineen gesmolten opgeven.

Onder de regering van GISEBERTUS, Koning van *Zweden*, en CHRISTOFFEL, Graaf van *Oostfriesland**, was, door gebrek aan koorn, in *Zweden* en *Friesland* een zware hongersnood ontstaan. De Koning van *Zweden* verzamelde de wijzen zijns rijks, en men besloot een gebod te doen uitgaan, dat de tiende man het land zou verlaten, met vrouw, kinderen en roerbare have. Doch daar weinigen, hoe de honger ook drong, genegen

---

* Deze namen vindt men niet in het *Ostfriesenlied*.

waren tot deze vrijwillige landverhuizing, werd nader bepaald, dat het lot zou beslissen, en dat hij, wien dit trof, het zij rijk of arm, edel of onedel, het land moest ruimen. Ook in *Oostfriesland* was hetzelfde bevel gedaan, ten gevolge waarvan ruim 6,000 man uit *Zweden* en *Oostfriesland* vertrokken. Bij deze uitgewekenen voegden zich ook later 1,200, zonder vrouwen en kinderen, uit het *land der Friesen*. Deze maakten met elkander een verbond, en zwoeren elkander nimmer te zullen verlaten, en in allerlei gevaren trouw bij te staan. Drie hoofdlieden, of aanvoederen, werden gekozen, SCHWYZERUS en REMUS, beide uit *Zweden*, en WADISLAUS, of LADISLAUS, geboren uit de stad *Hasius*. Na vele moeielijkheden, lijden van gebrek en het berooven der landen, welke dit leger doortrok, kwam het eindelijk aan den *Rijn*. Hier trokken hen PRIAMUS en PIETER VON VOSS, Hertogen der Franken, met een machtig leger te gemoet, doch deze leden eene zware nederlaag. Na het overwinnen van dit gevaar, trokken onze landverhuizeren langs den *Rijn* voort, tot dat zij kwamen in een land, genoemd het *Brochengebirg* of *Frekmund*, in het hertogdom *Oostenrijk*. Daar dit land, door de overeenkomst met het hunne, hun zeer behaagde, vraagden zij van den Graaf van *Habsburg* oorlof, om zich daar te vestigen, hetwelk hun vergund werd. Dit land was woest, vol bergen, bosschen en meeren; doch zij begonnen het onnutte uit te roeien, en het land te bebouwen. Na de vernieuwing van het verbond, werd het land in drie deelen gedeeld: de opperbevelhebber SCHWYZERUS, geboren uit de koninklijke stad

Schwedyen, en zijn broeder *REMUS*, verkregen het land des *gebrochnen Bergs*, of *Frekmund*, tot aan het *Lampartische geberchte* en de *Alpen*; *LADISLAUS* kreeg het dal tot aan het *Schwatzenn geberchte*, dat men sedert *Brüning** noemt, aan den oorsprong van de rivier de *Aar*. Dit deel werd *Hasle* genoemd; met eene geringe verandering, naar de stad *Hasius*, de geboorteplaats van *LADISLAUS*. In deze nieuwe woonstede woonde dit volk stil, vreedig en arbeidsaam.

Hiermede eindigt het eerste stuk; doch het *Ostfriesenlied* gaat verder, en verhaalt ons de volgende lotgevallen van *SCHWYTZERUS* en *LADISLAUS*, vooral hoe zij de Romeinsche Keizeren bijstonden, en *Rome* uit de handen der Heidenen verlostten. Op dit verhaal, hoewel het geene dadelijke opheldering geeft wegens het stichten der volkplanting, zal ik ochter later terug komen, omdat het in een zeer nauw verband staat met onze oude Friesche overleveringen, en een middelijk bewijs oplevert voor den oorsprong der Haslers uit de Friesen.— Nadat nu *SCHWYTZERUS* en *LADISLAUS*, met eer en gunsten door de Keizeren overloden, van dezen tocht waren terug gekeerd, leefden de Haslers, na het doorstaan van zoo vele wederwaardigheden, in rust, en met roem en eer, tusschen hunne bergen.

Die *Hasler* auch vertrieben sind
 Aus *Friesenland* mit Weib und Kind
 Das war der Will des Herren;
 en vervolgens
 D'Wohnung ist *Hasli* im *Weisland*
 Manchem Menschen wohl bekannt,

* De *Brüning* is een hooge berg in het kanton *Unterwalden*.

Auf den heutigen Tage
 Aus Schweden und Friesen ist ihr G'schlecht.
 Wie ich solches hab vernommen recht,
 Ab ihn führt man keine Klage.

Hierop volgt de lof der Haslers; zij zijn getrouwe onderdanen, gehoorsaam jegens de overheid, leven godvruchtig, vreedzaam en in liefde jegens elkan- der. Hunne kleeding was van grof zwilch en hun voedsel vleesch, kaas en melk, en zij waren sterk als de reuzen.

Zie daar dan de Zwitsersche overlevering wegens eene afkomst uit *Zweden* en *Friesland*. Deze stukken zijn wel niet zeer oud, doch blijkbaar klimt de grondstof, de overlevering, waarnaar zij zijn be- arbeid tot eene hooge oudheid op. — De stellers dezer stukken zijn zeker niet de uitvinders van het verhaal, zij vertellen eenvoudig hetgeen zij gehoord en gelezen hebben. Dit blijkt ten duidelijkste uit hunne eigene opgaven en verklaringen. De Schrijver van het eerste stuk, *von den Gesatzen*, vangt dus aan: *Man vindetf also gescibenn, dass enz.*, en wegens de bijvoeging der 1,200 Friesen beroept hij zich op *die Chronick allfansy uss Fryesenlant ge- setzt nnd gemacht ist*. Welke chronijk bedoeld wordt, is, ik beken het, moeielijk te gissen. De Heer WIRSEN scheen eerst aan eene chronijk van AL- PHONSUS te denken, doch later heeft hij dit gevoelen verworpen, en leidt dit *allfansy* af van *Allfanz*, een woord, in *Zwitserland* nog gebruikelijk, om een vertelseltjen, of eenen verteller, aan te duiden. Of- schoon ik niet durf verklaren, wat dit woord hier eigenlijk moet beteekenen, bevalt mij echter de laatste uitlegging even min als de eerste. Zou men

*

het ook eenvoudig moeten verklaren de *kronijk*, *al van hen uit Friesland gezet en gemaakt**, zoodat het niet anders beteekent, dan de chronijk der Friesen, of van *Friesland*? Ik geef dit bloot als eene gissing: want er is juist niet veel staat op te maken, dat de juiste titel zal zijn opgegeven door iemand, die een weinig later zegt, zoo als *PLINIUS*, een groot Poëet en Dichter, schrijft in zijne *chronijk*. — De Schrijver van het *Ostfriesenlied* maakt ook meermalen gewag, dat het staat, of dat hij het gelezen heeft, in *de* chronijk, of *hunne* chronijk, en zegt op het einde:

Nach Inhalt der Chronik ist es gesezt,

Zur Gedächtniss gesungen und geschwät.

Welke chronijk ook hier bedoeld wordt, weet ik even min; doch het blijkt evenwel ten duidelijkste, dat de Schrijveren hunne stof uit oudere oorkonden geput hebben, die wellicht reeds verloren zijn.

Men vergunne mij nu nog de gelegenheid, om eenige weinige aanmerkingen over deze overleveringen te maken. Ik zal mij daarbij niet ophouden met een onderzoek wegens daarin voorkomende namen: deze zijn blijkbaar bijvoegselen van lateren tijd, en behooren niet tot de oorspronkelijke sage; op deze wijze zijn de meeste overleveringen bedorven en verminkt. Een *GIJSBERT*, Koning van *Zweden*, en *CHRISTOFFEL*, Hertog van *Oostfriesland*, zijn onbekend en verzonnen; zoo ook *PRIAMUS* en *PETER VON VOSS*, of *Moss*, Hertogen der *Franken*. Graven van *Habsburg* hebben voor het

---

* Dus gelezen: *Die Chronick all fan sy uss* enz. *Sy* werd oudtijds ook voor den gebogenen naamval gebruikt.

einde der IIde eeuw niet bestaan. SCHWYZERUS is blijkbaar uitgedacht, om eenen naamsoorsprong van *Zwitserland* te vinden, eene gewoonte, den meeste oude volken eigen; zoo moesten *Roma* naar ROMULUS, *Friesland* naar FRISO, *Saksen* naar SAXO, *Brunswijk* naar BRUNO, *Denemarken* naar DAN, de Franken naar FRANCO, en op gelijke wijze verscheidene andere volken en steden, genoemd worden. Voorzeker eene gemakkelijke wijze van etymologiseren, waardoor men iederen naamsoorsprong gemakkelijk vinden kan. Zoo ook vonden later de Hollanders, toen zij zich afstammelingen der Batavieren begonnen te droomen, om toch niet minder dan anderen te zijn, eenen BATO uit. Duidelijk en klaar was nu alles. — Doch wij willen ons niet langer met die dwaasheden ophouden, maar liever onderzoeken, of de sage, daarvan afgescheiden, eenigen grond van waarschijnlijkheid bezit.

De Zwitsersche overlevering geeft als de oorzaak dezer landverhuizing op eenen grooten hongersnood, waardoor men genoodzaakt was, om eene wet te maken, dat de tiende man het vaderland moest verlaten, waarover het lot zou beslissen. Dit is geheel overeenkomstig met de oude Duitsche en Noordsche zeden. Alhoewel het wel niet aannemelijk is, dat die groote volkshoopen, die in de 4de en 5de eeuw het Romeinsche rijk overstroonden, alle uit *Scandinavië* gekomen zijn, zoo als men lang gemeend heeft, is het toch denkbaar, dat die landen zeer bevolkt, soms zelfs overbevolkt geweest zijn, ten minste in betrekking tot de voortbrengende vermogens van den grond. In *Duitschland* en het

Noorden woonde een sterk menschenras, gehard door een koud luchtgestel, niet verzwakt door eene krachtenontermijnende weelderige levenswijze; het kon niet wel anders, of daar moest ook de bevolking zeer toenemen. Tot die bevolking stond in geene evenredige verhouding de bewoonbare grond, bedekt met bergen, dichte, onbewoonbare bosschen en moerassen. De landbouw was zeer in zijne kindschheid, en werd ook niet hoog geacht bij volken, die het voor luiheid en vadsigheid hielden, door zweet te willen bekomen, wat men zich door bloed verwerven kon, en die meer lust schepten in het tarten van de gevaren des oorlogs, dan in het rustig en vreedzaam beploegen hunner akkeren. Daarbij deden dikwerf de menigvuldige oorlogen, zoo wel inwendig als met hunne naburen, de ongevallen, aan de ruwheid des luchtgestels eigen, overstromingen enz., de hoop op eenen goeden, hoewel voor de bevolking nog te karigen, oogst geheel verloren gaan. Geen wonder dus, dat in zoodanige landen niet alleen dikwijls gebrek, maar zelfs volslagen hongersnood, ontstond. Wij vinden daarvan te veel voorbeelden in de geschiedenis, zelfs in latere tijden, toen de landbouw reeds meer beoefend werd, dan dat ik het noodig acht, zulks met bewijzen te staven. Deze hongersnooden gaven aanleiding tot de afgrijsselijkste middelen, ter voorkoming van den ondergang des ganschen volks. In dien ongelukkigen toestand kwam men meermalen tot de treurige noodzakelijkheid, om alle oude, zwakke en zieke menschen te dooden, of te laten verhongeren; eene gewoonte, die ook bij de oude Romeinen even zeer in zwang was: want

die wierpen, volgens de overlevering, in geval van gebrek aan voedsel, de zestigjarige grijsaards van eene brug in den *Tiber**. Dit strekke, om den gruwel te verzachten, dien het bij sommigen zou kunnen verwekken, dié al, wat Grieksch of Romeinsch is, zoo al niet prijzenswaardig, ten minste verschoonbaar vinden, terwijl zij hetzelfde bij onze Duitsche voorvaderen, als barbaarsch, niet kunnen dulden. Ook drongen dié tijden van nood dikwerf de ouderen, om hunne kinderen te verlaten, of te verkoopen. Doch hierover zal ik thands niet uitwijden, omdat het minder tot onze overlevering betrekking heeft. Ik heb het alleen aangevoerd, om te doen zien, hoe groot de ellende dier hongersnooden was, dat men tot zulke afgrijsselijke middelen de toevlucht moest nemen.

Onze overlevering vermeldt een ander middel, dat, namelijk, de tiende man, bij het lot daartoe bestemd, met vrouw en kinderen en roerbare have het land moest ruimen. Ook van deze gewoonte vindt men vele voorbeelden in de Noordsche geschiedenis. Onder de regering van Σπιο, een Jutsch Koning, een groot gebrek aan levensmiddelen ontstaan zijnde, besloot men de grijsaards, de kinderen, en allen, die onbekwaam waren, om de wapenen te dragen, ter dood te brengen; doch GUNBORG, eene moeder van vele kinderen, sloeg een minder wreed middel voor, namelijk, dat degenen, die het lot daartoe zou bestemmen, het vaderland zouden verlaten. Die raad werd goed-

---

* FESTUS, in v. depontani in sexagenarius. Vg. NIEBUHR, *röm. Gesch.*, Th. II, S. 642 (2te Ausg.).

gekeurd, en het lot trof toevallig alleen bejaarden, doch de jongelieden boden zich aan, om in hunne plaats te gaan. In *Zweden* vinden wij een diergelijk voorbeeld van landverhuizing, in het gewest *Wirmeland*, gedurende de regering van Koning OLAF. Men vindt er zelfs nog een in het jaar 880 in *Denemarken*, toen ook, bij groote schaarschte, besloten werd, dat de derde slaaf, of hoorige, zou uittrekken. Ook hier besliste het lot, en de dus verdrevenen vestigden zich in *Pruissen* *. Zoo verhaalt PAULUS WARNEFRIDUS † van de Winilen of Longobarden, dat, hun eiland in te grooten overvloed bevolkt zijnde, en dus het genoegsame onderhoud niet kunnende opleveren, het volk in drie deelen gescheiden werd, terwijl het aan de beslissing van het lot werd overgelaten, welk deel verplicht zou zijn, den vaderlandschen bodem te verlaten. Hoe ook de Emmianisten zich mogen vertoornen, en mij mogelijk naast SUPFRIDUS PETRI zullen plaatsen, kan ik echter niet nalaten een voorbeeld aan te voeren uit onzen Frieschen fabeltijd. Onder de regering van UDOLF HARON was zulk een overvloed van menschen, dat men voor gebrek vreesde. Men besloot daarom de oude gewoonte weder te doen herleven, en het volk op te roepen, om te loten, moettende hij, wien het lot trof, eene andere woonstede opzoeken. Dit werd volvoerd, en het lot viel onder anderen op UDOLFS beide zonen, ENGIST en HORS, die, tot

---

* Zie DEPPING, *hist. des expéd. des Normands*, T. I, p. 10 suivs.

† *De gest. Longob.*, lib. I, cap. 2.

bevelhebbers der uitwijkenden benoemd, naar *Engeland* trokken*. Dit verhaal is mogelijk niets meer, dan eene sage, doch bewijst tevens het bestaan van diergelijke gewoonte in *Friesland*: want hoe weinig waarde men ook aan diergelijke overleveringen voor de geschiedenis moge. toekennen, zeker is het, dat zij eene rijke bron zijn voor de beoefening der oude gewoonten en instellingen.

Er bestond nog eene andere wijze, om zich van overtollig volk te ontlasten, die in onze Zwitsersehe overlevering veellicht meer toepasselijk is op de Friesen, dan wel op de Zweden. Het was, namelijk, in het Noorden, en waarschijnlijk ook bij alle volken van den Duitschen stam, gewoonte, dat de jonge lieden, met uitzondering van den oudsten zoon, die in het vaderlijk erf opvolgde, jaarlijks, of binnen zeker getal jaren, genoodzaakt wierden hun vaderland te verlaten, om elders door de wapenen hun geluk te beproeven; mogelijk besliste hier ook het lot, even als bij de grootere volksverhuizingen. Deze gewoonte heeft zeker veel bijgedragen tot vorming van dat groote getal zee-roovers uit het Noorden, die zoo vele eeuwen lang de kusten van *Europa* verontrust hebben. Ook noodzaakte veellicht de onrust, die door een te groot getal van krijgszuchtige jongelingen, zonder bezigheden, zonder goederen en bestaan, veroorzaakt werd, den Vorst, om diergelijke verhuizingen te bevelen †. Deze gewoonte heeft waarschijnlijk

---

* OCKO SCARLENS., bl. 24 (uitg. 4to).

† Zie DEPPING, l. c., p. 19 suivs., en t. II, p. 267-272, waar de bewijsplaatsen uit geschiedschrijveren worden medegedeeld.

ook in *Friesland* plaats gehad, en daaruit laten zich verklaren de menigvuldige tochten van voorname jonge lieden, die wij in de oude chronijken vermeld vinden. Daarvoor bestaat ook nog wel eene andere oorzaak, waarvan men het spoor reeds bij TACITUS vindt, doch die tot mijn tegenwoordig onderzoek minder behoort. Men vindt de sporen dezer zoo even genoemde gewoonte ook niet onduidelijk in de gemelde overlevering van ENGIST en HORST, zoodat zij even goed op dit als op het eerste gebruik kan worden toegepast.

In de overlevering nu lezen wij, dat de Zweden, ten getale van 6,000, uitrokken met vrouwen en kinderen; dit is natuurlijk eene algemeene loting voor de landverhuizing; doch dat zich bij hen voegden 1,200 Friesen, zonder vrouwen en kinderen. In dit laatste geval kan men niet wel aan eene algemeene loting denken: want dan zou het lot ook wel gehuwden getroffen hebben. Denkelyk zijn die Friesen jonge lieden en ongehuwden geweest, die, uit hoofde van den hongersnood, genoodzaakt werden door een bevel, het land te verlaten. En hiermede stemt BENINGA, ofschoon hij zijne volkplanters van eenen anderen kant doet komen, zeer wel overeen, daar hij zegt, dat het grootste deel *vrije gezellen* waren, die in *Zwitserland* met de vrouwen hunner naburen huwden. Ook zegt DOUWAMA, dat zij te huis niet veel te verzuimen hadden; het waren dus de zoodanigen, die geene huishouding en geene bezitting hadden.

Zoo zien wij dan, dat de oorzaak, waarom de Zweden en Friesen dezen tocht hebben aanvaard,

zeer waarschijnlijk is, en door de oude gewoonten bij die volken gestaafd wordt.

Eer ik verder ga, vergunne men mij nog eene opmerking, die, mijns inziens, voor de oudheid der sage pleit. Men vindt hier het in de sagen, gedichten en wetten van de meeste volken der oudheid heerschende getal *drie*. Het leger wordt in *drie* deelen gesplitst; daarover zijn *drie* hoofden benoemd; het nieuw ingenomen land wordt in *drie* deelen verdeeld. Ook bij WARNEFRIED wordt het volk, dat loten zal, in drie deelen afgedeeld; evenwel vinden wij in die sage geen drie legerhoofden, maar slechts twee broederen, IGOR en AYO, van edele afkomst, zoo als de broederen ENGIST en HORST, zonen des Hertogs, in de Friesche overlevering.

Na dit alles doen zich natuurlijk nog twee vragen aan ons voor:

1°. Wie waren die Friesen, die zich in *Zwitsersland* hebben nedergezet?

2°. Omtrent welken tijd zou men moeten vooronderstellen, dat deze tocht is voorgevallen?

Ik beken, dat de oplossing dezer vragen zeer moeielijk is, en dat zij niet met zekerheid kan gegeven worden, maar men zich met gissingen moet vergenoegen.

De Heer WIRSEN* schijnt de eer dezer volkplanting het meest den Zweden te willen toekennen. Ik erken, zoo die volkplanters Zweden en Friesen geweest zijn, dan hebben zeker de eersten er het grootste aandeel in gehad: want volgens de Hasler

---

* P. xx.

overlevering was het getal der Zweden veel grooter, dan dat der Friesen. Maar hij heeft ook nog andere redenen, of inwendige bewijzen: want eigenlijke uiterlijke, of geschiedkundige, zijn er niet. Laten wij dus zien, hoe veel zij afdoen. Zijn eerste bewijs ontleent hij uit den aard van den grond. De Schrijver van de *Gesetzen** zegt: „Het oord, of de landouwe van dat land, (namelijk in de *Alpen*) was gelijk aan hun land, hetwelk zij te voren verlaten hadden, daar zij ook voormaals hunne woonsteden gehad hadden in de bergen.” Hierop merkt WIRSEN aan, dat dit noch van *Friesland*, noch van *Denemarken*, noch van eenigen zuidelijken oever van de *Baltische zee*, gezegd kan worden, maar geheel en uitsluitend op *Zweden* toepasselijk is. Ik erken gaarne, dat die bergen niet wel in *Friesland* gezocht kunnen worden: want, ofschoon de overlevering mogelijk zeer oud is, is het wel niet waarschijnlijk, dat *Friesland* in oude tijden bergen, den *Alpen* gelijk, zal gehad hebben. Dit verhaal kan dus niet wel anders, dan op *Zweden*, toegepast worden. Evenwel vertelt BENINGA ons van de Friesen hetzelfde: „*Sinnen in de gebergte een plat land, welke de Freeslande nicht sehr ungelijk, averkahmen.*” Deze overleveringen schijnen in den eersten opslag te strijden, doch zijn wel te vereenigen. De Zwitsersche spreekt daar van de eerste aankomst der Zweden en Friesen in de *Alpen*; doch later breidden zij zich meer en meer uit, en de hoofdman WADISLAUS, die mij toeschijnt aanvoerder der Haslers, of

---

* S. 5.

Friesen, geweest te zijn, nam in het dal, *ennet dem Schwätzenn gebirg*, dat zal, mijns oordeels, beteekenen *hent*, dat is tot aan het *Schwärtzen* gebergte, aan den oorsprong des waters, de *Aar* genoemd; dit land was zeer goed en vruchtbaar, zoodat alle vruchten daar wel tierden. Dit dal is, mijns oordeels, niets anders, dan het *platte land in het gebergte* van BENINGA; de beide Schrijvers zijn dus niet in tweestrijd, maar stemmen volkomen met elkander overeen. De vervaardiger van het *Ostfriesenlied** geeft hieromtrent geen licht, daar hij onbepaald zegt:

Dieselb war ihrem Lande gleich,
Daraus sie waren kommen.

Een tweede bewijs ontleent de Heer WIRSEN uit de overeenkomst der taal, dat, namelijk, verscheidene woorden in de Zwitserse taal Zweedsch zouden zijn. Zoodanig bewijs komt mij altijd zeer gewaagd voor: want eene overeenkomst tusschen enkele woorden is niet voldoende, om eene afkomst te bewijzen; te meer, daar een groot deel der inwoneren van *Zwitserland* Duitsch spreekt, en dus niet wel te verwonderen zal zijn, dat er vele woorden gevonden zullen worden, die met Zweedsche woorden overeenkomst hebben, dewijl dit van zelve in het Duitsch reeds plaats vindt. En mogelijk is die overeenkomst in *Zwitserland* nog sterker, omdat het Zwitsersech Duitsch vele woorden bevat, die reeds in het tegenwoordig Hoogduitsch verouderd zijn. Doch het is onnoodig, hier langer bij stil te staan, daar het mij voorkomt, dat de

---

* Stroph. 32.

Schrijver, zoo al zijne stelling waar moge zijn, in het bewijzen daarvan zeer ongelukkig geslaagd is. Daar de door hem geleverde proeven slechts gering in getal zijn, kan ik ze, zonder vrees voor te groote uitvoerigheid, hier gemakkelijk mededeelen en toetsen.

Vooreerst bouwt hij zijne stelling op drie woorden, in de schriftelijke overleveringen voorkomende; doch deze stukken zijn in veel lateren tijd geschreven. Ik beken te weinig kennis aan het Zwitsersch Duitsch te hebben, om te kunnen beoordeelen, of zij in dien tongval geschreven zijn, en dit zou moeten plaats hebben, zouden zij kunnen bewijzen, wat men er door bewijzen wil. Het komt mij integendeel voor, dat zij in slecht plat Duitsch, zoo als men het noemt, eigenlijk de toenmalige taal van de meeste Deutsche volken, vervaardigd zijn. Maar welke zijn dan die woorden?

Het eerste is *zwyen*. De Schrijver van de *Gesetzen* zegt, dat de aankomelingen, na het land gerooid en van steenen en distelen gezuiverd te hebben, begonnen te bouwen, *unnd darnach zwyen, sayen, und schnidenn und mayen*. Dit *zwyen* vertaalt de Heer WIRSEN door *branden*, land afbranden ter ontginning, en bekent niet te weten, hoe men het uit de Deutsche taal zou kunnen verklaren; maar het is, volgens hem, het Zweedsche *svidja*, *svedja*, zoo in klank als zin. *Zwyen* is mij, in dien zin, in het Duitsch onbekend, ten zij men het voor hetzelfde houde als *sweten*, A-S. *swælan*, en Eng. *swele*, *sweal*, dat ook *branden* beteekent; doch ik twijfel zeer, of *zwyen* in de aangehaalde plaats dit wel beteekent. Vreemd

klinkt het toch, dat de Schrijver, na gezegd te hebben, dat het land gerot of gerooid was, en dat men was begonnen te bebouwen; dadelijk laat volgen *en daarna te branden, te zaaijen*: het afbranden van bosschen en onkruid gaat toch het bebouwen vooraf. Ik beken de ware beteekenis van dit woord, te dezer plaats, niet wel te vatten.

Het tweede is de naam van *PETER VON MOSS*, of, zoo als hij in een oud verhaal genoemd wordt, *PETRAUS DE PALUDIBUS*. Moeras is in het Zweedsch *Mosse*; dit wil ik niet bestrijden; maar in onze oude taal beteekende het nu verouderde *mose* eveneens een moeras, ook slijk. Dus zou dit *VON MOSS* even goed Nederduitsch als Zweedsch kunnen zijn.

In het *Ostfriesenlied* lezen wij *Reit- of Reuthauen war ihr Geigenbogen* *. Dit *Reuthauen* is nu, volgens *WIRSEN*, een bij de Duitschers geheel ongebruikelijk woord, maar het is het Zweedsche *Rothugga*, ontwortelen, uitrooijen. Dit klinkt zeer fraai: *Reuthauen* en *Rothugga* gelijken elkander zeer veel; maar wie kan nu zeggen, wat *reuthauen* op de aangehaalde plaats beteekent? Ofschoon ik geenszins de verwantschap met het Zweedsch wil ontkennen, behoeven wij echter daartoe onze toevlucht niet te nemen: want het woord, ofschoon men het denkelijk in woordenboeken te vergeefs zal zoeken, is zuiver Duitsch. *Reit* is van *reuten*, of *ruten*, hetwelk hetzelfde is als ons oude *ruiten*, ook *ruden*, *roden*, *rooien*, thands nog overig in uitrooien, door het omhakken en uitrooien van boomen, heesters en distels, den

---

* Stroph. 72.

grond ter bebouwing gereed maken. Van daar *geriute*, *niuriute*, dat is nieuw ontgonnen land, *terra novalis*; ook *rotland*, van *rotten*, hetwelk hetzelfde is. Het naamwoord is *reute*, *ruite*, *ruid*, al wat woest en ruw is, onkruid. Van denzelfden stam is *ruig* en *ruw*. De tweede lettergreep is ook niet moeielijk op te sporen. *Haue*, of *Hauen*, is in het Duitsch eene *bijl*, hetzelfde als ons oude *houwe*, waarvoor thands gebruikelijker *houweel*. Zoo is dan dit woord niets anders, dan Duitsch, en beteekent eene *bijl*, waarmede men ruit of rooit, boomen en struiken omhakt; zoo noemt men nog in *Groningerland* een *ruidklouw* een werktuig, om de ruitte uit de slooten enz. te halen*.

Voorts voert de Heer WIRSEN nog aan het woord *Tal*, dat bij de Guttanners in de *Oberhasle* eenen wilden pijnboom (*pinus silvestris*) zou beteekenen, welke in het Duitsch *Fichte*, in het Zweedsch *Tall* heet. Dit zou meer bewijzen; jammer maar, dat het eenigzins twijfelachtig schijnt, of de Guttanners *Tall* of *Tann* zeggen. Daar komt het evenwel op aan: want *Tanne*, ons *denne*, is weder Duitsch. Dewijl dit dus onzeker is, bewijst het niets voor de afkomst uit *Zweden*. Nog minder bewijzen eenige woorden, die door een' ander' worden opgegeven, als *hus*, *strid*, *frihet*, *sommar*, *vinberg*, *ögeblick*, dewijl deze woorden, zoo als WIRSEN zelf erkent, in alle Duitsche taaltakken gevonden worden.

Zoo is er dus in de taal niets, dat de afkomst uit *Zweden* bewijst; ten minste de opgegevene

---

* Zie LAURMAN, *kl. taalk. bijdr.*, bl. 57.

woorden doen dat niet, en ik zal mij wel wachten, om door gelijke proef de afkomst uit de Friesen te bewijzen.

Hoewel zulks niet stellig zeggende, schijnt echter de Heer WIRSEN een bewijs te ontleenen uit de lichaamsgestalte en de zeden der Haslers. In het *Ostfriesenlied* wordt den aankomelingen alle lof toegezwaaid: Zij onderhielden zich eerlijk, en leerden hunne kinderen werken; zij stonden elk-anderen getrouw bij; er was geen strijdbaarder volk op aarde; zij waren der overheid gehoorzaam, en getrouwe onderdanen; matig en eenvoudig in hunne levenswijze, en sterk als de reuzen*. En nog muntten de bewoners van het *Haslerdal* boven de andere Zwitsers in schoone lichaamsgestalte uit, en de beide kunnen leveren voortreffelijke gedaanten op, die waardig zouden zijn den kunstenaar tot voorbeelden te verstrekken. De voornaamste trekken van het zedelijk karakter van dit volk zijn moed, vrijheidsliefde, eergevoel, gezond verstand, getrouwheid, openhartigheid en goedwilligheid †. Ofschoon het niet te ontkennen is, dat deze trekken op de Noormannen en Zweden zeer wel kunnen worden toegepast, kan men evenwel van eenen anderen kant ook niet lochenen, dat zij even zeer op de Friesen toepasselijk zijn. Immers, de oude Friesen waren ook beroemd wegens schoone lichaamsgedaante, sterkte, moed, trouw, vrijheidsmin, oprechtheid, en ik durf er wel bijvoegen gezond oordeel. Te recht zegt daarom

---

* Zie stroph. 40, 43, 70, 71, 72.

† WIRSEN, *diss.*, in Add.

MICHELSEN *: Het is niet te ontkennen, dat de aanleiding en wijze der verhuizing volkomen op *Friesland* past, terwijl de verlegging van de oorspronkelijke woonplaats der Zwitsers naar *Zweden* slechts haren grond heeft in de gewone volksbenoemingen in de middeleeuwen; dat ook de gemoedsaard der Zwitsers, met de daarop gegronde staatsregeling, en in het bijzonder de gemoedsaard en zelfs het uiterlijk voorkomen des volks in de *Oberhasli*, den reiziger, die de bewoners der Duitse Noordzeekusten kent, onwederstaanbaar aan de Friesen herinnert.

Evenwel durf ik zoo ver niet gaan, om den Zweden allen aandeel in dezen tocht te ontzeggen: want de overlevering is in dit opzicht te stellig, en het is gewaagd, uit de gedaante en de inborst des volks een zeker bewijs te willen trekken, dewijl het oude *Duitschland* overal, zoo wel op de toppen der bergen als in de moerassen en aan de zeekusten, vrije, dappere, sterke en welgevormde inwoners kweekte; zoodat het geene grootspraak der Friesche Gezanten te Rome was, *nullos mortaliū armis aut fide ante Germanos esse* †.

Het zal na al het aangevoerde wel niet meer te betwijfelen zijn, dat, volgens de overlevering, benevens de Zweden, Friesen zich in *Zwitscherland* hebben nedergezet, dat die overlevering eenen hoogen graad van waarschijnlijkheid krijgt, en er niets in is, dat met de zeden en gewoonten dier tijden strijdt.

* A. a. O., S. 34.

† TACIT., ann., XIII, 54.

Doch het blijft eene zeer moeielijke vraag, welke Friesen zijn het geweest, die zich in *Zwitserland* hebben nedergezet? Het is een ieder, die geen vreemdeling is in de geschiedenis onzer voorvaderen, bekend, dat in ouden tijd en in de eerste helft der middeleeuwen, onder den naam van *Friesland* eene ontzachtlijk lange streek langs de kusten der *Noordzee* begrepen was, en dat de Friesen weder in verscheidene stammen waren verdeeld, zoo als West- en Oostfriesen, Strandfriesen, Wursthfriesen, Noordfriesen, om van kleinere onderdeelingen niet te gewagen. Waar zal men nu onze Alpenreizigers zoeken? Het eerste, wat ons te doen staat, is de overlevering te raadplegen; doch deze geeft ons geene genoegsame opheldering. De Schrijver van de *Gesetzen* maakt, gelijk wij reeds gezien hebben, gewag van eenen CHRISTOFFEL, *Graaf van Oostfriesland*. Doch dit helpt niets, dewijl deze geen geschiedkundige persoon is. Ofschoon hij overal Zweden en Friesen, zonder nadere aanduiding, noemt, schijnt hij echter op eene plaats Friesen en Oostfriesen te onderscheiden, wanneer hij zegt: „*Do wurdenn sich dieselben ussgeschlagenen unnd vertribnen lütt uss dem land Schweden unnd Ostfryesenn unnd allerley Volkx, bey sächsstusigen unnd viel mer, versamlet, und zu diesem ussgeschlagnen Volk schlugend ouch uss tusend und zwey hondert, one frowenn unnd kind, uss Friesenn landt. — Sy hatten ouch inn dem salben lannd Friesen sämlich Statuten unnd Gesetz gemacht.*” Hieruit blijkt, mijns oordeels, dat 6,000 en meer zielen uit Zweden en *Oostfriesland* trokken, waarbij

*

zich later voegden 1,200 uit *Friesland*, in hetwelk men gelijke wetten gemaakt had, als in *Zweden* en *Oostfriesland*, waarvan de Schrijver reeds in het begin gesproken had. In het *Ostfriesenlied* vinden wij, dat er groote hongersnood was in *Zweden* en het land der Oostfriesen*; elders zegt het eenvoudig, dat de Haslers verdreven zijn uit *Friesland*†. Maar hierdoor bekomen wij nog geene zekerheid omtrent de oude woonplaats dier Friesen.

Wanneer ik de overlevering in haar verband beschouw, dan komt het mij niet onaannemelijk voor te vooronderstellen, dat SCHWEITZERUS en REMUS worden aangeduid als hoofden der *Zweden*, en LADISLAUS als hoofd der Friesen; welke gissing, dunkt mij, meerdere waarschijnlijkheid krijgt door er op te letten, dat, bij de deeling, LADISLAUS met de zijnen zich, geheel van de overigen afzonderd, in de tegenwoordige *Hasle* nederzet. Hier hebbe men dus te denken aan een afzonderlijken stam, vreemd aan de overigen.

Deze LADISLAUS was geboren uit de stad *Hasius* §, waarvan, met eene kleine verandering, de naam *Hasle* ontleend is, volgens het verhaal van den Schrijver van de *Gesatzen*. De Schrijver van het *Ostfriesenlied* zegt, dat de Zwitsers in de *Hasle* zijn genoemd naar eene vorstelijke stad *Hasli*. Het waren dus inwoners van *Hasli*, veellicht Haslerfriesen, die zich in het dal, toebedeeld aan LADISLAUS, nederzetterden, en daaraan den naam gaven.

---

* Stroph. 4.

† Stroph. 67, vg. 69.

§ *Von den Gesatzen*, en *Ostfriesenl.*, stroph. 48.

Waar lag nu die stad *Hasli*? De laatste Schrijver zegt diep in *Schwedenland*, de eerst aangehaalde daarentegen tusschen het land *Swedyen unnd dem lannd Ostfryesenn*. Nu zijn wij nog niet veel wijzer: want al nemen wij het laatste aan, dan blijft nog de vraag: Welk land wordt door *Oostfriesland* bedoeld? De ware ligging dezer stad te vinden, wordt nog moeielijker, uit hoofde die wortel *Hase*, *Hasel*, of *Hassel*, bij verkorting *Hasl*, zoo gemeenzaam en veelvuldig is in namen van steden en dorpen: want in *Zweden* vindt men *Hasleham*, een dorp in *Schonen*, *Hasseloë*, een eiland, *Haslo*, een dorp in *Culmar-län*, *Hasloss*, een dorp in *Malnoë*; in *Denemarken* treft men aan *Hasle*, een stadjen op *Bornholm*, *Haslem* en *Hasselin*, eilanden in het *Kattengat*, *Hassel*, een eiland bij *Noorwegen*; zelfs in *Engeland* vindt men dezen naam, als *Hasland*, een dorp in het graafschap *Derby*, en *Haslemere*, een stadjen in het graafschap *Surrey*; in *Oostfriesland* ontmoet men *Haselunnen*; mogelijk behoort hier ook toe *Hesel*, waarmede HARKENROTH * geenen weg weet. Slaan wij nu onze oogen op de *Nederlanden*, dan vinden wij dien naam ook in algemeen gebruik, zoo als *Hasselt*, eene stad in *Limburg*, en in *Overijssel*, aan de *Vecht*; *Hassel*, een dorp in het groothertogdom *Luksemburg*, en *Hasselo*, eene buurt in *Overijssel*. Ook is het bekend, dat de Noormannen in 881 de *Maas* opvoeren, en overwinterden bij eene plaats *Hasloa*, hetwelk men houdt voor het tegenwoordige dorp *Elslo*, bij

---

* *Oostfr. oorspr.*, bl. 629.

Maastricht *. Dat zoo vele plaatsen dien naam dragen, zal geene verwondering baren, wanneer men op den oorsprong let. De Heer WIRSEN leidt dien naam *Hasle* af van *Hassel*, *Hasel*, thans *haselaar* (*corylus*), zijnde het de gewoonte bij de oude Noordsche en Duitsche volken, de kampplaatsen met takken of twijgen van hazelaren af te perken, zoodat *Hassel*, *Haslo*, *Hasselt*, of *Hasselstad*, zou te kennen geven eene plaats, waar weleer gekamp was. Deze afleiding komt mij niet onaannemelijk voor; doch men kan hier nog eene andere reden bijvoegen, welke te zamen vereenigd, of ieder afzonderlijk, aan vele plaatsen een naam kunnen gegeven hebben. Het was van ouds de gewoonte, niet alleen de kamp-, maar ook de gerichtplaatsen, op die wijze af te perken; men plantte daar toen, namelijk, dunne hazelaarstakken in een kring, en spande daaromheen dunne draden. Deze zwakke borstwering was voldoende, om het omstaande volk terug te houden; voorzeker een afschutsel, dat in onze verlichte eeuw luttel baten zou ter keering van ons beschaafd gemeen; maar bij die barbaren bestond een heilige eerbied voor het recht, dien onze zoogenoemde wijsgeerige rechtstelsels en wetboeken wel niet zullen doen herleven. Eene op die wijze afgeschutte plaats noemde men in het oud-Noordsch *völlr hasladr* †. Daar nu vele namen van plaatsen ontleend zijn van het houden van terechtzittingen, — men denke slechts aan ons Friesche *warf*, — zoo komt het mij niet vreemd

---

* DEPPING, l. c., t. I, p. 248.

† GRIMM, *deutsch. Rechtsalt.*, S. 809 u. f.

voor, dat de namen van *Hassel*, *Haslo* enz., te kennen geven plaatsen, waar men gewoon was gericht te houden.

Daar zoo vele plaatsen dien naam voeren, is het dus niet wel mogelijk, daaronder de geboorteplaats van LADISLAUS te vinden. De Heer WIRSEN* schijnt *Haslou*, aan de *Maas*, voor de stad *Hasius*, of *Hasli*, in de overlevering te houden; doch dit gevoelen hangt alleen samen met den tijd, waarin hij deze verhuizing plaatst, waarover straks nader; valt dit echter weg, dan zie ik geene reden, om juist daar het *Hasli* der sage te zoeken. Een Zwitsersch geschiedschrijver, GUILLEMANNUS† vindt het in *Hasselinga*, in *Westfalen*, of in *Hasselt*, in *Overijssel*. Dit laatste komt mij niet geheel verwerpelijk voor, daar het vrij waarschijnlijk is, dat een groot deel van *Overijssel*; en wel het oude *Salland*, waarin *Hasselt* gelegen is, oudtijds door Friesche volken bewoond werd. Wij vinden immers nog in de verdeling der zeven Zeelanden, die oorspronkelijk van eene hooge oudheid schijnt; nog, als tot het vierde Zeeland behoorende, *Vollenhove*, *Steenwijk* en *Drenthe*; daar nu het oude *Salland* dadelijk aan *Vollenhove* en *Drenthe* paalt, kan men er wel niet aan twijfelen, of de bewoners van *Hasselt* zijn ook Friesen geweest. Indien overeenkomst van namen van plaatsen iets voor afstamming der volken kunnen bewijzen, zou eene andere gissing er voor pleiten, in *Hasselt* de stad *Hasli* der sage te zoeken. Er bestaat bij de

---

* *Diss.*, p. XXVI.

† Aangeh. bij WIRSEN, p. XVI, not. 4.

Haslers nog eene andere overlevering, dat de stamvader van een weleer in *Oberhasle* gebloeid hebbend geslacht, *Resti* genoemd, en afkomstig uit de stad, of de landstreek, *Hasius*, of *Hasle*, de aanvoerder der volkplanters geweest zou zijn. Ook niet verre van *Hassel*, een gehucht, of dorp, in *Oberhasle*, ziet men nog de bouwvallen van een slot, *Resti* genoemd*. Nu vinden wij in *Overijssel*, of *Salland*, een riviertje, ontspringende bij *Hardenberg*, scheidende *Salland* van *Twente*, en zich dicht bij *Hasselt* in de *Vecht* stortende, dit werd van ouds *Resta*, of *Reste*, en thands nog de *Reest*, genoemd †. Ook schijnt eene landstreek aldaar *Resten* geheeten te hebben: ten minste ik kan dien naam in eenen brief van 1263 § niet wel anders opvatten; denkelyk ontleende dit land den naam van het riviertjen.

Voegen wij nu deze twee overleveringen samen, dan is er zeer veel waarschijnlijkheid, dat die stad *Hasius*, of *Hasli*, ons *Hasselt*, en *Resti* van *Reste*, het zij van het riviertjen, het zij van de landstreek, ontleend is, en dat *LADISLAUS*, of hoe hij mag

* Zie *WIRSEN*, *diss. cit.*, p. XI, not. 4.

† *ALTING*, *not. Germ. Inf.*, p. II, p. 148. Het komt ook voor in eenen brief van 1176, bij *KEUCHENIUS DRIESSEN*, *mon. Gron.*, p. 6, de quinque domibus juxta amnem *Reste* sitis; en in eenen brief van 1181, *ald.*, p. 8, secus amnem, qui *Resta* dicitur.

§ Bij *DRIESSEN*, l. c., p. 40 sq., alwaar bona in *Staphorst* et in *Resten*, ad nostra terre *Zallandie* pertinentia. Hier kan men wel aan geene rivier denken. *Staphorst* is nog een dorp, tusschen *Meppel* en *Hasselt*, dicht bij de rivier de *Reest* gelegen.

geheten hebben, geboortig was uit de stad of landstreek *Hasselt*, en mogelijk afkomstig was uit *Resten*, waardoor die laatste naam op zijn geslacht is overgegaan. — Men zal mogelijk tegenwerpen, dat de stad *Hasselt* zoo oud niet is. Dit stem ik toe; maar men behoeft hier juist niet eene stad in den tegenwoordigen zin te verstaan; wellicht is die benaming van stad een versiersel van lateren tijd, om meerderen glans aan de afkomst bij te zetten. De naam, evenwel, duidt eene hooge oudheid aan, en denkelyk was het niets meer, dan een dorp, of eene buurt, waar men gewoon was het gericht te houden, eene *Haselo*, of *Haslo*, of *Hasselstede*, dat is eene gerichtplaats, even als de *Upstalboom* bij *Aurich*.

Ik geef dit echter voor niets meer, dan gissing: want om zeker te zeggen, welk *Haslo* bedoeld wordt, is onmogelyk, daar het wellicht mogelyk is, dat deze gansche stad *Hasli* een versiersel is, om, volgens de gewoonte der middeneeuwen, en ook nog later, eenen naamsoorsprong voor het Zwitsersche *Hasle* te vinden, zoo als in den naam van SCHWEITZERUS onmiskenaar is. Veellicht heeft *Hasle* in *Zwitserland* denzelfden oorsprong als zoo vele plaatsbenoemingen in *Zweden*, *Denemarken* en de *Nederlanden*, en was in het dorp *Hassel* eene gerichtplaats, die naderhand aan het gansche dal den naam heeft medegedeeld. Doch wij kunnen in dezen niets meer doen, dan gissen: het is eene sage, en geschiedkundige zekerheid hebben wij niet.

Hetzelfde geldt niet minder, en misschien nog meer, omtrent den tijd, wanneer deze tocht en

nederzetting heeft plaats gehad. Men heeft bij de opgave der verschillende verhalen reeds kunnen opmerken, dat de overleveringen zelve hierin zeer uiteen loopen. Volgens BENINGA viel dit voor onder KAREL MARTEL, en wel in 741; de Schrijver van het *Tractaet, tracterende van de heerkomst der Friesen*, plaatst dit voorval na het innemen van Rome, door MAGNUS FORTEMAN, onder KAREL den Grooten; waarmede DOUVAMA, hoewel hij het niet uitdrukkelijk zegt, schijnt overeen te stemmen; SUFFRIDUS PETRI en HAMCONIUS stellen twee nederzettingen, de eene voor onze tijdrekening, bij de gelegenheid der tocht van de Cimbren en Teutonen, en de andere na het innemen van Rome, onder KAREL; volgens het *Ostfriesenlied* kunnen wij deze gebeurtenis niet later stellen, dan de tweede helft der vierde eeuw: want SCHWYZERUS en LADISLAUS trokken ter hulp der Romeinsche Keizers

Wohl in drey hundert Jahren,
Darzu sieben und achtzig zahlt,
Gan Rom sind sie kommen gar bald*,

dat is dus na CHRISTUS geboorte 387, en daar de Schrijver ons nu verzekert, dat dit zeker waar is, moeten zij voor dat jaar reeds in *Zwitserland* gevestigd geweest zijn; de Schrijver van de andere sage geeft geenén tijd op, dan de regering van twee Vorsten, die ten eenemale onbekend zijn; doch indien zijn PRIAMUS, Hertog der Franken, waar is, die ook, zoo ik mij niet bedrieg, door een oud Frankisch geschiedschrijver vermeld, en in de vijfde eeuw geplaatst wordt, dan zou men die

* Stroph. 53.

vijfde eeuw als het tijdstip kunnen aannemen. De Heer WIRSEN heeft zich zeer veel moeite gegeven, om den juisten tijd te bepalen. Vooreerst komt het hem waarschijnlijk voor, dat deze nederzetting heeft plaats gehad na de komst der Burgunders in *Zwitserland*, in de 5de eeuw, en daar de Suites, de inwoners van *Schwytz*, eerst in de 12de eeuw voorkomen, zij geplaatst moet worden tusschen de 5de en de 12de eeuw. Voorts merkt hij aan, dat in de oude Noordsche jaarboeken dikwerf wordt melding gemaakt van tochten tot in *Zwitserland*. In de sage van RAGNAR LODBROCK wordt verhaald, dat zijne zonen doordrongen tot in *Sudurrike*, en *Viftisburg* innamen. Dit laatste is nog een kasteel in het kanton *Bern*, volgens de overlevering door zekeren Graaf VIVILO, omtrent het jaar 605, gesticht. Hier vinden wij dus het *Suryk* van HAMCONIUS weder.

Maar laten wij tot den Heer WIRSEN terug keeren. Hij neemt het voorts als zeker aan, dat deze nederzetting in *Zwitserland* heeft plaats gehad op een van de tochten der Noormannen in de 9de eeuw, en wel in het jaar 881, toen zij de *Maas* opvoeren, en bij de plaats *Haslou* hun leger opsloegen en versterkten. Dit *Haslou* zou dan de stad *Hasli* zijn. In het volgende jaar verzamelden de Franken een leger tegen de Noormannen, doch trokken, zonder veel uit te voeren, terug; dit zou de, in de sage vermelde, slag tegen de Franken zijn. Hierna trokken de Noormannen, na het vernielen van vele steden, als *Mentz*, *Worms*, *Keulen* en *Bonn*, voort tot *Aken*, hetwelk zij afbrandden; dit zou overeenkomen met het verhaal: *Sie sogen beym*

dem Reyhn hinauf. Evenwel drongen deze roovers niet verder door, dan tot *Worms*: want Keizer KAREL de Dikke verzamelde een leger, en belegerde hen in *Haslou*, waarna een verdrag gesloten werd, hetwelk ons thans niet aangaat. Op dezen tocht waren tegenwoordig de zonen van RAGNAR LONBROCK, die tot *Vifilsburg* gekomen zouden zijn. De slotsom is dan deze, dat het grootste deel der Noormannen, op de tijding, dat de Keizer een leger verzamelde, terug getrokken is, terwijl een klein gedeelte in *Zwitserland* ingetrokken, en daar in de Alpenvalleijen onbekend gebleven zou zijn, tot dat in de 12de eeuw de naam van Schwytzers weder te voorschijn kwam*.

Ik kan niet ontkennen, dat er punten van overeenstemming zijn in het verhaal van dezen tocht der Noormannen met de Zwitsersche overlevering; maar zijn deze voldoende, om als zeker aan te nemen, dat beide gebeurtenissen dezelfde zijn? Men moet toch ten slotte zijne toevlucht nemen tot iets onbewezens, tot eene gissing: want, hoewel deze strooptocht vrij naauwkeurig geboekt is, vinden wij nergens vermeld, dat de Noormannen verder, dan tot *Worms*, zijn doorgedrongen. Om ze dus in *Zwitserland* te doen komen, moet men de vooronderstelling te hulp roepen, dat een klein gedeelte zich van het groote leger heeft afgezonderd; dit is echter in strijd met de Zwitsersche overlevering. Ook verschillen de aanleidingen tot den tocht aanmerkelijk: want het was geen hongersnood, die

---

* In *Diss. laud.*, p. XXV-XXVIII. Vergel. DEPPING, l. c., t. I, p. 245 suivs.

de Noormannen in 881 dreef tot den aanval op het Frankische rijk; veeleer was hiervan de oorzaak dezelfde, als van al die menigvuldige strooptochten, waarmede de Noormannen, gedurende de gansche 9de eeuw, de kusten des Frankischen rijks teisterden. Maar, zal de Heer WIRSEN zeggen, de Christelijke fabel heeft getracht de woestheid des Heidendoms te verglimpen. Indien dit waar is, waarom heeft men dan eene oorzaak gezocht, die eigenlijk in het Heidendom te huis behoort? Want het is uit de geschiedenis op te maken, dat het Christendom allengs een einde heeft gemaakt aan die wijze van landverhuizing, zoo als zij ons in de sage wordt voorgesteld. Zoo men dus de woestheid des Heidendoms had willen wegnemen, had men eene andere oorzaak moeten zoeken. Men vindt wel, gelijk ik reeds vroeger gezegd heb, omtrent 880 eenen hongersnood in *Denemarken*, waarbij de derde slaaf het land moest verlaten; doch deze schijnt in geen verband te staan met die geweldige strooptogt in 881: want deze menigte vestigde zich in *Pruissen*, *Karelië* en *Samogithië*, en is daar gebleven.

Eene andere zwaarigheid tegen het gevoelen van den Heer WIRSEN is, dat de beide Zwitsersche verhalen uitdrukkelijk zeggen, dat de Zweden met *vrouwen* en *kinderen* zijn uitgetrokken, en in *Zwitserland* gekomen. Dit is nu niet wel mogelijk, wanneer men den tocht in 881 als de oorzaak der nederzetting aanneemt: want het is niet te denken, dat de Noormannen op dien tocht vrouwen en kinderen zullen hebben medegenomen.

Bovendien is er nog eene bedenking tegen, dat,

namelijk, de Zwitsersche overleveringen uitdrukkelijk zeggen, dat de Friesen zich bij de Zweden voegden. De Heer WIRSEN heeft denkelijk hierop geen acht geslagen, omdat hij de Friesen geheel en al uit het oog verliest, en zich verder om hen niet bekommert. Dat de Friesen zich in *Zwitserland* hebben nedergezet, is, mijns oordeels, door de overeenstemmende overleveringen der beide volken als vrij zeker aan te nemen; maar ik kan niet vooronderstellen, dat zij juist in 881 met de Zweden gemeenschappelijk in *Zwitserland* gekomen zullen zijn. Het is wel niet denkbaar, dat in dien tijd de Friesen met de Noormannen op zulk eenen vriendschappelijken voet zullen geleefd hebben, dat zij hen niet alleen op hunnen strooptocht, maar ook tot in *Zwitserland*, vergezelden. De Noormannen hadden de Friesen gedurende de geheele negende eeuw te zeer gekweld en onderdrukt, dan dat men verwachten kan, dat zij met de Noormannen gemeene zaak zouden gemaakt hebben. Het tegendeel is veel aannemelijker. De oude Friesche overleveringen schilderen de Noormannen als wezenlijke onderdrukkers en dwingelanden. Het aandenken dier dwingelandij bleef lang in het geheugen, en de daardoor gekweekte haat lang in het gemoed, waarvan de volksrechten, die zekerlijk tot dezen tijd moeten gebracht worden, nog onbetwistbare sporen dragen. Het Noordsche koninkrijk is de *grimma herna*, waaruit al het kwaad kwam, en waarvoor men zich wachten moest. Dat tijdens den inval der Noormannen, waarvan hier sprake is, de Friesen geene vrienden van hen waren, leert ook de geschiedenis: want BONO, Abt van

Corvey *, een tijdgenoot, verhaalt, dat de Friesen de Noormannen bij *Nordwide*, of *Nordwich*, aan vielen en versloegen, zoodat er 10,377 van hen op het slagveld bleven, en daarenboven nog velen op de vlucht verdronken. Ook waren vele Friesen in het leger, dat Keizer KAREL de *Dikke* verzamelde, tot verdrijving van den alles verwoestenden vijand. Het is dus wel niet waarschijnlijk, dat de Friesen met de Noormannen vereenigd naar *Zwitserland* getrokken zijn.

Het kan echter wel zijn, dat twee sagen ineen loopen, en dat flauwe overleveringen van den tocht, dien de Heer WIRSEN bedoelt, zich vermengd hebben met de overlevering van eenen vroegeren tocht naar *Zwitserland*. Het zou mij niet verwonderen, dat men dergelijke ineenmeltingen in meer sagen kan ontdekken. Het is blijkbaar, dat wij hier de oorspronkelijke sage *niet* voor ons hebben; deze heeft misschien niets geweten van de overwinning op de Franken, ofschoon het wel niet denkbaar is, dat onze Zweden en Friesen zonder slag of stoot in *Zwitserland* zullen zijn aangeland.

Ik acht het bijna onmogelijk, den juisten tijd op te sporen, en vereenig mij gaarne met het gevoelen van den Zwitserschen geschiedschrijver van MULLER †, » dat de tijd des uittochts, en de omstandigheden der reize, onbekend zijn; vooreerst, » omdat de tijdrekening bij zulke volken niet regelmatig gehouden wordt; ten tweede, omdat de » sage van den Noordschen hongersnood in vele

* Apud ADAM. BREMENS., *hist. eccl.*, I, 35.

† Aangeh. bij WIRSEN, l. c., p. XXIII.

» landen is; en eindelijk, omdat, nadat de oorspronkelijke taal der Zwitsers verzwonden was, » vele namen, vele omstandigheden der sagen, ten » laatste onkenbaar geworden zijn." Daarenboven is *Zwitserland* zoo veelvuldige malen door Duitsche volken overstroemd en ingenomen, dat hieruit wel noodwendig verwarring in de tijdrekening moest ontstaan: want reeds ten tijde van Livius woonden half-Germaansche volken, zoo als hij ze noemt, in *Helvetië* *.

Ook is het zoeken naar den tijd bij eene sage een ondankbaar en nutteloos tijdverspillend werk. De oorspronkelijke sage kent geen en juisten tijd. Zij is eene herinnering van daden, en bekommert zich om den tijd niet. Zij is als de herinnering uit de jaren onzer kindschheid. Dat de latere jaarboekschrijvers getracht hebben, de door hen gevondene overleveringen, die zij waarschijnlijk niet meer verstonden, in eene nette tijdrekenkundige orde te brengen, en naauwkeurig, niet alleen de eeuw, maar zelfs het jaar, te bepalen, heeft de geschiedenis van alle oude volken bedorven, en tot de grootste ongerijmdheden, die zij, en zelfs latere tijdrekenkundigen, niet eens bemerkten, aanleiding gegeven. Dit zou met vele voorbeelden kunnen gestaafd worden; doch mijn bestek laat niet toe, verder over dit onderwerp, de sagen in het algemeen betreffende, uit te weiden.

Ik zal mij dus niet verder vermoeijen, om den tijd uit te vorschen, waarin deze nederzetting der Friesen in *Zwitserland* heeft plaats gehad. Gemoe

---

* XXI, 28. Vg. NIEBUHR, *röm. Gesch.* Th. II, S. 589.

is het, dat wij met zeer veel waarschijnlijkheid kunnen aannemen, dat de Friesen zich eenmaal, het wanneer, ligt nog in nevelen gehuld, in *Zwitserland* hebben nedergezet, en de stamvaders zijn geweest van de helden, die in de 13de eeuw zoo manmoedig voor hunne vrijheid hebben gestreden.

Hiermede zou ik mijne taak afgewerkt kunnen achten, ware het niet, dat nog eene bijzonderheid in de sage mijne aandacht trok. Eene bijzonderheid, die de Heer *WIRSEN* onaangeroerd heeft gelaten, en ook voor hem, daar hij zich uitsluitend tot *Zweden* bepaalde, niet belangrijk was, maar zulks den Friesen wel is. Ik bedoel, namelijk, het gebeurde, nadat de *Zweden* en Friesen zich in de *Alpen* hadden nedergezet, en daar rustig woonden. Reeds heb ik dit vroeger met een woord aangestipt, maar acht het niet ongepast, er nog eenige oogenblikken bij stil te staan, omdat die gebeurtenis met eene Friesche overlevering in een naauw verband staat.

De wilde Heidenen waren in het Romeinsche rijk gevallen, om het Christen land te veroveren en het heilige geloof te verdrijven. Toen regeerden twee broeders als Keizers te *Rome*; deze hadden gehoord, dat er een volk uit *Zweden* in *Zwitserland* gekomen was, en zonden in aller ijl boden, om het te bidden tot hulp der Christenen. Naauwelijks heeft *LADISLAUS* deze boodschap vernomen, of hij verklaarde bereid te zijn, om voor Gods eer te strijden, en zelfs over zee te trekken, tot behoud van het Christelijke geloof. Vereenigd met *SCHWYZERUS* trok hij op. Toen zij te *Rome* kwamen, gingen de Keizers hen te gemoet. Zij verdeelden hun volk in twee hoopen; *SCHWYZERUS* deed met menigen

koenen man den eersten aanval, en versloeg en verjaagde vele Heidenen. Aan LADISLAUS met zijne bendē was de bewaring der brug toebetrouwd. Be *Engelkruck*, waarschijnlijk bedorven voor *Engelenburg*, was sterk en vast, en SCHWYZERUS deed zijn best met stormen; evenwel geraakte hij in grooten nood, en deed LADISLAUS ontbieden, deze kwam zonder marren, en dreef weldra, na dapper strijden, den vijand op de vlucht. Daar nu de krijg geëindigd was, verzochten zij oorlof om te vertrekken. De Keizers vraagden hen, wat zij als een geschenk begeerden? Zij hadden beide éenen wit: hun ontbrak, namelijk, een bannier of veldteeken in den strijd, dit verzochten zij van den Keizer. SCHWYZERUS begeerde een rood teeken, met een kruis bij de steng; dit werd hem door de Keizers toegestaan. LADISLAUS had in zijnen zin, van het Romeinsche rijk gevrijd en geenen heer verbonden te zijn, en begeerde daarenboven eenen adelaar met zijn hoofd; dit werd hem door de Keizers vergund, en hij bekwam vele vrijheden. Daarom voerde hij eenen adelaar in een geel veld; de edele beer van *Bern* was daarboven geplaatst; de adelaar droeg eene gouden kroon, en op die kroon een wit kruis. Ziet daar de sage, die ik zoo kort, doch tevens zoo nauwkeurig mogelijk aan het oorspronkelijke heb medegedeeld. Volgens den Heer WIRSEN wordt zij breedvoeriger gelezen in uittrekselen uit de archiven van *Hasli*, die in 1824 de Graaf AL. SPARRE heeft doen uitschrijven, en den Heer WIRSEN door den Bibliothecaris J. H. SCHRÖDER zijn medegedeeld. Het is jammer, dat hij ons die uittrekselen heeft onthouden, waarschijn-

lijk omdat hij er geen belang in stelde. Hij ver-
genoegt zich met te zeggen, dat het voldoende is,
te weten, dat SCHWYZERUS en LADISLAUS, met
RADAGAISUS en ALARIG, Koningen der Gothen, den
Romeinschen Keizer, op verzoek van den Paus,
geholpen hebben. Welken Fries komt niet dadelijk,
bij het lezen, de sage zijner voorvaderen, wegens
eenen tocht naar *Rome*, in de gedachte? Zij is
te zeer bekend, om breedvoerige vermelding te be-
hoeven; echter kan ik niet nalaten, eenige punten
van overeenkomst tusschen de beide overleveringen
aan te stippen.

In den tijd verschillen de overleveringen, maar
in de hoofdomstandigheden komen zij zeer wel
overeen. De Romeinsche heeren, die tegen *KAREL
den Grooten* opstonden, zijn hier de Heidenen;
ook volgens sommige Friesche overleveringen waren
het Saracenen. De Koning liet den opstand in
zijn rijk verkondigen; op het vernemen van die
mare trokken de Friesen den Koning te hulp. De
burg in de Friesche sage is de *Engelkruck* in de
Zwitsersche. Deze burg is in beiden sterk. In
beiden valt een gevecht voor buiten den burg;
doch de vijand wordt geslagen en in den burg
gedreven. De belegering begint. Volgens de Zwit-
sersche sage kan SCHWYZERUS den burg niet in
krijgen, en geraakt in gevaar; hij roept LADISLAUS,
den geborenen uit *Hashi*, te hulp; de burg wordt
ingenomen, en de vijand verslagen; ook in onze
oude sage veroveren de Friesen den burg. In de
belooning is ook eene groote overeenkomst. LA-
DISLAUS, die den *MAGNUS FORTEMAN* der Friesche
sage gelijkt, eischt geen goud, maar

*

Vom römischen Reich gefreyt zu seyn,
Kein Herren nicht verbunden;
Hat viel Freyheit bekommen.

Volgens de Friesche sage kiest **MAGNUS**, dat alle Friesen vrijheeren zouden zijn, de geborene en de ongeborene, zoo lang de wind van de wolken waait en de wereld staat. Dit vergunde **KAREL**, en vele andere vrijheden en voorrechten, gelijk men in den gewaanden voorrechtsbrief kan zien. Ook aan hen gaf **KAREL** eene gouden kroon in het schild, en eenen halven arend in hun wapen, ten teeken, dat zij hunne vrijheid van den Keizer ontvangen hadden. En hierop keeren Zwitsers en Friesen zeer voldaan naar huis. Wie ziet niet in deze beide sagen eene treffende overeenstemming? Zij zijn in de hoofdzaak een en dezelfde; het verschil bestaat slechts in kleine bijomstandigheden. Zoo is de beer in het veldteeken een Zwitsersch bijvoegsel; zoo ook het kruis: want het wapen van *Bern* is een rood veld, met eene schuinsch opgaande breede roode streep, waarin een zwarte beer; en het wapen van *Schweitz* een rood schild, met een zilveren kruis boven in den linker hoek. Deze zijn blijkbaar versierselen van eenen lateren bewerker, maar de adelaar behoort tot de sage: want in geene der wapenen van de Zwitsersche kantons wordt een arend gevonden. Hoe komen nu twee zoo ver van elkander verwijderde volken aan dezelfde sage, wier beider wezenlijkheid door geene geschiedboeken gestaafd wordt? Want wij vinden bij de geschiedschrijveren even min aangeteekend, dat de Zwitsers *Rome* hebben helpen innemen, als wij dit van de Friesen vinden. De sagen moeten

dus een en denzelfden oorsprong hebben. Daar nu de Zwitsers, of meer bepaaldelijk de Haslers, de overlevering bezitten, dat zij uit *Friesland* afkomstig zijn, moet ook wel datzelfde *Friesland* de geboortegrond zijn van de sage, die waarschijnlijk door de volkplanters uit hun vaderland op den nieuwen grond is overgeplant, en metter tijd is vervormd, om in *Zwitserland* eene woonplaats te vinden, blijvende evenwel de grondstof dezelfde.

Men zal mogelijk tegenwerpen, dat tusschen de beide sagen een verschil van meer dan vier eeuwen is, en dat de Zwitsersche veel ouder gesteld wordt, dan de Friesche, zoodat daaruit zou kunnen volgen, dat de Zwitsers de stof niet wel van de Friesen kunnen ontleend hebben. Het bestek van mijn tegenwoordig onderwerp laat niet toe, hier in het breede over dien tocht naar *Rome* te handelen, waarover anders zeer veel te zeggen zou zijn; ik zal mij dus vergenoegen met slechts de ruwe hoofdtrekken mijner denkbeelden op te geven.

Deze tocht naar *Rome* heeft hetzelfde lot getroffen, als alle oude Friesche overleveringen: de jaarboekschrijveren hebben haar verminkt; en *EMMIUS* en zijne navolgeren hebben haar voor verdichtselen uitgekreten, en hierdoor was alle verder onderzoek gesloten. Geen mensch heeft er zich verder over bekommerd, maar heeft haar, glimlachende over de onnoozelheid onzer voorvaderen, dat zij zulke dingen konden gelooven, als eene fabel ter zijde gelegd. In weêrwil van de zoodanigen, die alles verwerpen, wat zij niet begrijpen, en liever anderen napraten, dan zelve nadenken, geloof ik aan eenen tocht door de Friesen naar *Rome*; evenwel

juist niet, dat hij onder *KABEL den Grooten* is voorgevallen; integendeel beschouw ik hem veel ouder. Men moet evenwel niet angstig naar het juiste jaar zoeken, dit verge men niet van mij: want het is bloot eene overlevering, die zich om den juiststen tijd niet bekommert.

Het is genoeg bekend, en behoeft geen bewijs door voorbeelden, of gezag van Schrijveren, dat, bij het naderen van den val des Romeinschen rijks, de Keizers meermalen de hulp van barbaren hebben ingeroepen, om zich tegen de barbaren te verdedigen. Het is niet onmogelijk, en zelfs niet onwaarschijnlijk, dat men de Friesen, die zeker den Romeinen als een strijdbaar volk bekend waren, en zoo nabij *Gallië* en de Romeinsche bezittingen aan den *Rijn* woonden, ook wel meer dan eens zal hebben te hulp geroepen. Dat de Friesen die roeping gehoor zullen hebben gegeven, daarin ligt niets vreemds en onwaarschijns. Het is immers eene bekende daadzaak, dat den Duitschers niets aangener was, dan de oorlog, en dat zij, die oorlogszucht te huis niet kunnende voldoen, elders verzadiging zochten. Het aandenken aan diergelijke tochten is wel niet in de geschiedboeken opgeteekend, maar in de overlevering en in de liederen levendig gebleven. Hiertoehoe behoort ook de sage van den tocht naar *Rome*, of ten minste van eenen tocht ter hulpe der Romeinsche Keizers. Misschien kan men haar wel eenige meerdere zekerheid geven.

EGGERIC BENINGA, die, hoewel hij dan ook, even als zijne voorgangeren en tijdgenooten, vele zogenoemde verdichtseln verhaalt, meer gezag en

geloof vindt bij de zuiveraars onzer geschiedenis, en door hen genadiglijk wordt weggelaten van de lijst der prulschrijveren, zoo als SCARLENSIS, VLIETERP enz.; — BENINGA*, zeg ik, verhaalt, dat in het jaar 405 de Gothen en Alanen in *Italië* gevallen zijn, en bijna geheel *Italië* veroverden, daarom verzocht Keizer ARCADIUS, dit moet zijn HONORIUS, aan de Polestaten van *Friesland* om hulp, en smeekte de Franken en Friesen, om *Italië* van de Gothen te verlossen, onder belofte van eene tienjarige vrijheid en vrijstelling van schatting. De Franken en Friesen zonden eenige duizenden der strijdbaarste mannen. Toen zij in het leger des Keizers kwamen, verzochten zij om de gunst, het eerst den vijand aan te tasten. Dit werd hun vergund, en zij vielen den vijand zoo dapper aan, dat hij weldra op de vlucht geslagen werd. Hierna dankte de Keizer de Franken en Friesen af, sloeg een deel hunner Ridder, en heeft hun de vrijheid geschonken. De Franken en Friesen togen met opgerichte banier terug.

Dit verhaal is waarschijnlijk de grondstof voor den tocht naar *Rome*, en, wat den tijd betreft, komt het zeer na aan de Zwitsersche sage, die deze gebeurtenis in 387 plaatst, en van twee Keizers, gebroederen, melding maakt, welke wel geene andere kunnen zijn, dan ARCADIUS en HONORIUS. Maar, zal men vragen, is er eenige geschiedkundige zekerheid voor het verhaal van BENINGA, of is het er mede, als met de overige rest dier vertelseltjens? Ik kan hen, die anders niets gelooven, of een

---

* *Hist. van Oostfr.*, bl. 37 en v.

Griek, of Romein, moet het verhaald hebben, geen Schrijver in handen geven, die de zaak zoo vertelt als BENINGA; maar evenwel ligt in het verhaal eene geschiedkundige waarheid. Ik heb reeds aangemerkt, dat de Romeinsche Keizers dikwerf zogenoemde barbaren in dienst namen; dit was veelal slechts voor eenen veldtocht; en die barbaren, die niet dom genoeg waren, om voor niet hun leven te wagen, lieten zich goed beloonen. Vooral was dit in den benarden tijd van HONORIUS, toen de Romeinen volstrekt buiten staat waren, om zich tegen den aandruischenden stroom der Gothen te beschermen, het geval. Reeds in het begin zijner regering sloot HONORIUS, op raad van STILICHO, een verbond met de Franken, om zich op die wijze tegen hunne invallen te dekken; welken vrede zij niet alleen getrouw onderhielden, maar zij wendden zelfs alles aan, ter bescherming van het rijk. Welke slag door BENINGA bedoeld wordt, weet ik niet, en is ook moeielijk te bepalen, dewijl de Romeinsche geschiedenis in dit tijdvak zoo arm in goede bronnen, zoo verschillend in de berichten, en zoo onzeker in de dagteekening is*. Men kan denken aan den slag van *Pollentia* en aan dien bij *Verona*, waarin ALARIC, Koning der Gothen, eene volkomene nederlaag leed, en welke slag voornamelijk door de barbaren, onder aanvoering van STILICHO, geleverd is. Deze veldslagen vielen voor in het jaar 403. Het is zeer waarschijnlijk, dat ook de Franken en Friesen daarin

---

* Zie GIBBON, *hist. of the fal of Rom. emp.*, ch. 30, t. V, p. 159.

gedeeld zullen hebben. Ook kan aan de overwinning op RADAGAISUS, bij *Florence*, die in 406 voorviel, gedacht worden: want toen dienden in het Romeinsche leger eene menigte barbaren, ja zelfs Alanen en Gothen. *Rome* zelf was toen in groot gevaar, daar RADAGAISUS reeds het beleg voor *Florence* geslagen had. Mogelijk heeft dit ontzetten van *Florence* wel aanleiding gegeven tot de overlevering van het innemen van *Rome*. Doch evenwel vinden wij den naam der Franken niet genoemd; dit stilzwijgen bewijst echter niets, daar men geene aaneengeschakelde geschiedenis van dit tijdvak heeft. Er is nog eene gebeurtenis, die zich zeer goed met het verhaal van BENINGA laat vereenigen: In het jaar 406 (dus slechts een verschil van een jaar) vielen de Alanen, Vandalen en Sæven in *Gallië*; doch werden door de Franken, getrouw aan hun verbond, aangetast en geslagen, zoodat 20,000 der vijanden op het slagveld bleven.

Men zal zeggen, wat bewijst dit voor de Friesen, die door de Romeinsche geschiedschrijvers niet genoemd worden? Die tegenwerping is gemakkelijk op te lossen, zoo men BENINGA niet op zijn woord gelooven wil. Vooreerst is bekend, dat de Grieksche en Romeinsche Schrijvers, hoe veel wonders men dan ook van hunne nauwkeurige kennis van den staat der Duitsche volken moge droomen, gewoon waren onder algemeene namen verscheidene volkstammen te begrijpen. Hunne onbekendheid met de gewoonten en taal was hiervan veelal de oorzaak. Dit stilzwijgen is dus geen bewijs tegen BENINGA. De Romeinen hebben waarschijnlijk de Franken alleen genoemd, omdat die het grootste

doel des legers zullen hebben uitgemaakt, en onder den naam Franken eene groote menigte afzonderlijke Duitse volken begrepen werden. Ten tweede woonden de Franken in de 4de en 5de eeuw nog niet in het eigenlijke *Gallië*, maar in de eilanden der Batavieren en in het land *Taxandrië*, of langs de *Schelde* en *Maas* en een groot deel van het tegenwoordige *België*. De Friesen waren dus de noordelijke naburen der Franken, of wel genooten van het Frankische verbond*. Wanneer men dit in aanmerking neemt, dan klinkt het niet vreemd, dat de Romeinsche Keizer en aan de Franken en aan de Friesen om hulp zond, en dat zij te samen dezen krijgstoct ondernamen: want zij waren naburen en bondgenooten. Men kan dus veilig vooronderstellen, zonder der geschiedenis geweld aan te doen, of in het rijk der onmogelikheden te verdolen, dat daar, waar men in het jaar 405 en 406 van hulp, door de Franken aan de Romeinen verleend, leest, ook de Friesen onder dien naam begrepen geweest zijn.

Het zij dan, dat die tocht naar *Rome* in het begin der 5de eeuw, het zij vroeger, hebbe plaats gehad, het komt mij vrij zeker en geloofwaardig voor, dat de Friesen de Romeinen eens, of meermalen, in hunnen toen zeer gevaarlijken toestand, zullen hebben bijgestaan, en den val des rijks helpen vertragen. Die overlevering leeft in hunne geschiedenis, zij leefde in hunne zangen en heldenliederen: want welk onderwerp was grootscher en

---

* Zie breeder TÜRK, *Forsch. aus den Gebiete der Gesch.*, 3 Heft, S. 41, 47 u. f., en elders.

verhevener voor het gezang, dan de beroemde wereldstad, die zelfs hare adelaars in *Germanië* had geplant, maar nu ter zelfverdediging te zwak was, van eenen dreigenden en wissen ondergang te hebben gered. De herinnering aan dien roem duurde verscheidene eeuwen, en werd in het nieuwe vaderland, *Zwitserland*, overgebracht; daar bewaarde zich de sage mogelijk wel het oorspronkelijkst en zuiverst: want daar de Haslers afgescheiden in hunne gebergten woonden, afgezonderd van de woelingen des grooten wereldtooneels, hadden de opvolgende gebeurtenissen minder invloed op de denkbeelden en overleveringen. Alleen dat **LADISLAUS** zich zoo zeer beijverde ter verdediging van het Christendom, is de eenige aanmerkelijke verandering, die er is ingeslopen. Dit kende de oude sage niet: want de Friesen waren toen nog Heidenen, hetwelk den Christen Keizers ook weinig bekommerde: want zij hadden niet het geloof, maar het zwaard, der Duitschers noodig. Dit Christelijke houd ik voor een later monnikenbijvoegsel.

Op zijnen Frieschen geboortegrond kon de sage niet onveranderd blijven voortleven. **KAREL de Groot**e verscheen; zijn verhevene geest, het geluk zijner wapenen, zette de wereld in eene verbaasde bewondering. Zoo veel groots had het verjongd *Europa* nog niet gezien; zelfs in de oude geschiedenis wist men geen beeld naast het zijne te stellen, of het moest **ALEXANDER** zijn. **KAREL** werd de aangebedene held der middeleeuwen. Hij was in de denkbeelden de schoonste, de grootste, de sterkste, de dapperste, de wijste man; hij werd wel de veroveraar, maar tevens ook de zegenaar

en wetgever, der wereld; kortom, hij werd het zuivere ideaal der menschelijke volkomenheid, namelijk zoo als men zich dat in de middeleeuwen schiep. Geen Vorst, voor of na hem, kreeg ooit grooter, om het zoo eens uit te drukken, populaire vermaardheid. Dit bracht de geest des tijds mede, en indien diezelfde geest in onze eeuw nog leefde, dan had veellicht NAPOLEON, misschien de eenige, die bevoegd was, om het groote rijk van KAREL te herstellen, dezelfde vermaardheid gekregen. KAREL was het onderwerp des gezangs en des romans; al, wat voortreffelijk, groot en wijs was, moest door hem, of ten minste in zijnen tijd, gedaan zijn. Vroegere overleveringen en gebeurtenissen werden tot zijn tijdvak terug gevoerd; zij behaagden niet, wanneer KAREL er geene rol in speelde. Met hem vangt een nieuw tijdvak der dichtkunst en der overlevering aan. Diezelfde geest heerschte ook bij de Saksen en Friesen: want ofschoon zij hen door de wapenen had verwonnen en onderdrukt, schijnt de kracht van zijnen geest zulk eenen diepen indruk te hebben gemaakt, dat ook deze volken in bewondering waren opgetogen. Alle nuttige instellingen meende men aan KAREL verplicht te zijn; en ofschoon hunne gewoonten en volksrechten van eenen hoogen ouderdom zijn, en lang voor KAREL bestonden, was hij het echter, die ze hun gaf; hij was de schepper van hun recht, hij was hun wetgever. Het was als of men meende, dat hij de eenige mensch geweest was, die wijsheid genoeg bezat, om zoo iets daar te stellen. De landrechten van alle oude volken dragen de sporen van dien diepen indruk, dien KAREL op de

geesten maakte; een indruk, die lang heeft voortgeduurd. Overeenkomstig die neiging kon het niet wel anders, of KAREL moest ook in de meeste sagen verschijnen; onder hem moest de roemvolle tocht naar *Rome*, die nog in de overlevering leefde, zijn voorgevallen; die gebeurtenis was te roemrijk, om er den grooten held niet in op te nemen. Hieruit ontstond een nieuw heldenlied: de verovering van *Rome*, onder aanvoering van KAREL den Grooten. Dit werd waarschijnlijk meer dan eens omgewerkt en veranderd, zoo als al de sagen van KAREL en zijne Pairs; de omwerker voegde er weder de denkbeelden van zijnen tijd bij, vormde naar de gewoonten en gebruiken, die hij kende, en zoo ontstonden allengs verschillende verhalen, vol anachronismen. Ik vergelijk deze en ook de meeste sagen, om een fraai beeld van den beroemden NIEBUHR* te bezigen, bij eenen overgeverwden frescogrand, waar de verw, zonder eenig spoor, af is, en slechts nog de met het stift ingedrukte omtrek, zoo als de oude schilders dien gewoon waren te maken, hier en daar zichtbaar wordt. Maar wij verachten de vondst niet, daar toch te raden is, wat daar eenmaal geschilderd was.

Dit hebben zij, die de geschiedenis steeds als eene reine maagd willen voorstellen, niet begrepen, en daarom of de overleveringen, als geheel ongeschiedkundig, verworpen, of, wat nog erger is, er een walchlijk kinderachtig fabeltjen van gemaakt: dat, namelijk, Koning KAREL, in het jaar

---

* *Röm. Gesch.*, Th. II, S. 134.

800, door Friesche scholieren, of studenten, met vaandels en baanderollen uitgerust, is ingehaald, en dat dit de oorsprong zou zijn van eenen veredichten tocht naar *Rome**. Men moet weinig smaak bezitten, om zulk ellendig poppenspel te durven uitkramen. Of houdt men dan de oude Friesen voor zoo kinderachtig, dat zij zich zoo zeer vermaakt zouden hebben met eenen niets beteekenenden optocht, en zich daarop zoo zeer verhoovaardigd, dat zij daaruit eene heldendaad zouden gesmeed hebben?

Wanneer men mijn gevoelen aankleeft, laat zich alles geleidelijk verklaren. Onder KAREL hebben de Friesen *Rome* niet ingenomen: want dan moest er eenig spoor van over zijn; maar het is eene oude overlevering, volgens den geest der middeneeuwen op KARELS tijd terug gebragt. Men vindt dezelfde sage, met dezelfde omstandigheden, alleen in tijd en personen verschillend, later terug, namelijk op het jaar 891, onder Keizer ARNOLF en Paus STEFANUS †. Die de moeite wil nemen van de onderscheidene overleveringen met elkander te vergelijken, zal zien, dat het eene en dezelfde sage is, slechts in eenen anderen tijd verplaatst. De laatste heeft echter niet zoo veel opgang gemaakt als die van KAREL, wiens naam reeds de vermaardheid waarborgde.

Het is evenwel zeker, dat de Friesen KAREL op verscheidene tochten verzeld hebben, en van daar

---

* WAGENAAR, *vad. hist.*, d. I, bl. 448, verg. ook de Voorr., I d.

† BENINGA, *hist. van Oostfr.*, p. 89 en v.

de oorsprong der voorregten, die men KAREL toeschrijft. Daar er nog geene staande legers waren, moesten de Vorsten wel de hulp der onderzaten, als het ware, koopen, door belooningen voor de diensten, die zij gedaan hebben, of nog doen zullen, zoo als de Vorsten gewoon waren, zich bij het geven der voorrechten uit te drukken. Er was wel geen goedkooper middel, dan het verleenen van zulke voorrechten: want, uitgezonderd de soms toegestane vrijheid van schot en tol, kostten zij den Vorsten weinig. Ik houd evenwel daarom den gewaanden voorrechtsbrief van KAREL niet voor echt; integendeel is het mij een onecht, en mogelijk niet zeer oud, stuk. De oorspronkelijke brieven, zoo zij bestaan hebben, zijn verloren gegaan; doch die voorrechten leefden in het geheugen des volks, iets, waarvan wij in onzen tijd, waarin alles beschreven, en niets aan het geheugen betrouwd wordt, maar tevens geene wet, geene instelling, in het volksleven inrukt, geen juist denkbeeld meer vormen. Zij hebben waarschijnlijk een gedeelte uitgemaakt van het dichtstuk over den tocht naar Rome onder KAREL. Dat zij berijmd geweest zijn, zou niet moeielijk vallen te bewijzen, en dat zij, zoo als wij ze hebben, een werk van de 12de of 13de eeuw zijn, leert, mijns oordeels, de inhoud genoegzaam; maar daaruit volgt niet, dat zij louter verdichtselen zijn; de dichter heeft alleen gewoonten en denkbeelden van zijnen tijd daarin plaats gegund. Doch het is thands buiten mijn bestek, dit onderwerp verder aan te roeren.

FG 2

